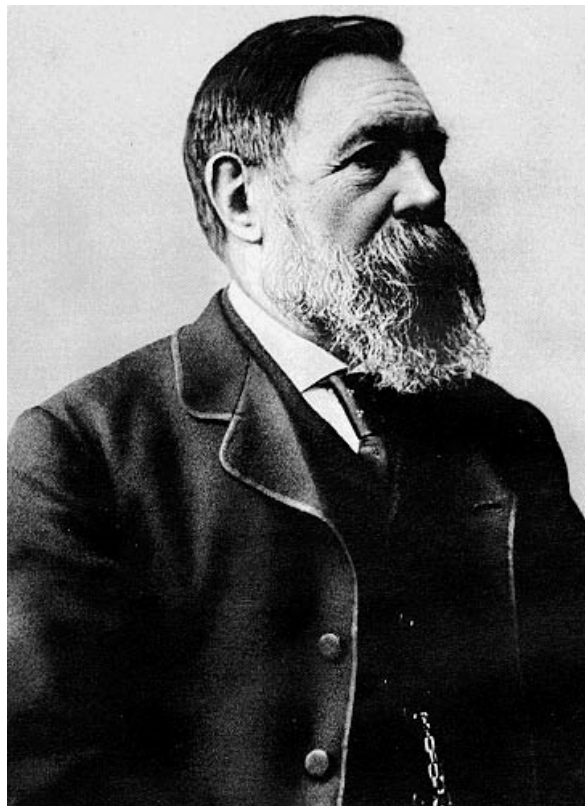
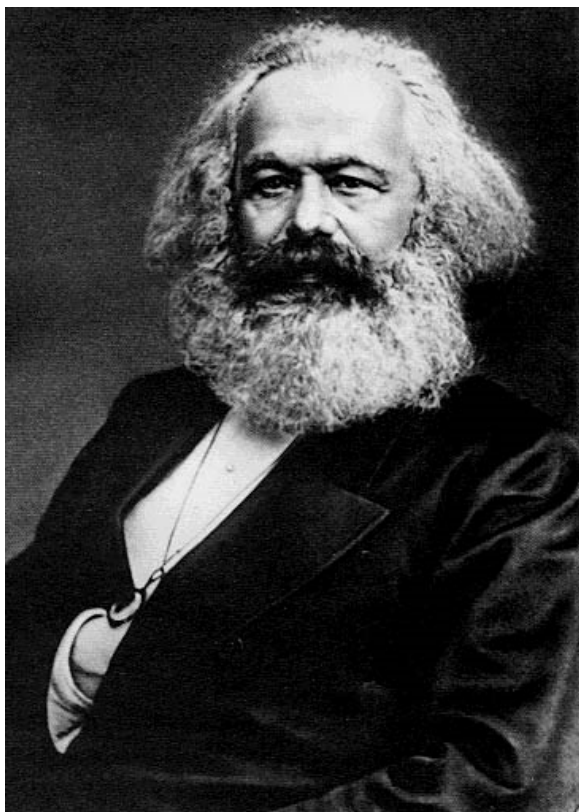

Marx och Engels om våldets roll i historien

Innehåll

Inledning.....	1
Engels: Anti-Dühring	3
Engels: Inledning till Klasstriderna i Frankrike 1848-1850.....	17
Engels: Inledning till Pariskommunen av Marx.....	28
Marx: Pariskommunen	30
Marx: Det indiska upproret	34

Inledning

Detta är en sammanställning av texter, de flesta utdrag ur andra större verk, där Karl Marx och Friedrich Engels diskuterar våldets roll i historien.

Frågan om våldsanvändning i kampen för – och mot (!) – social rättvisa, nationell frigörelse, politiska friheter osv är ständigt närvarande i historien. Våldsanvändningen tar sig olika former och varierar i omfattning – från smärre sammanstötningar eller aktioner där våldet är ganska mildt och bara små grupper inbegripna, över mer eller mindre blodiga terrorisdåd, till våldsamheter som inbegriper stora människomassor (demonstrationer, militanta strejker) och inbördeskrig där knappast någon kan hålla sig utanför.

Under normala förhållanden och enligt normal lagstiftning så har staten (polis, militär) våldsmonopol. Detta våld tillgrips mot vanliga kriminella, men även mot politiska oppositionella som de härskande anser hota det bestående samhället. Hur mycket våld som staten använder sig av beror på nivån av klasskampen m m. Statens våld syftar till att försvara det bestående samhället.

Sedan har vi det våld som tillgrips av oppositionella mot stat, institutioner och makthavare och/eller politiska motståndare. Denna typ av våld förekommer både från höger och från vänster. Det är givetvis felaktigt att likställa alla dessa olika slags våld, eftersom de har olika orsaker och mål.

Ur den seriösa vänsterns synvinkel är det viktigt att *förstå* våldets orsaker, roll och konsekvenser, men också komma fram till ett vettigt förhållningssätt de olika våldsyftningarna, såväl det lagliga våldet från den borgerliga staten och från och politiska motståndare (nazister och liknande), som det våld som tillgrips av grupper som i någon mening har anknytning till ”vänstern”. Det sistnämnda gäller idag i synnerhet det våld som brukar förknippas med ”det svarta blocket”.

När det gäller det våld som tillgrips av nazister och liknande så ligger det i sakens natur att de som betraktar sig som vänster är emot detta. Den fråga som det där gäller är hur man effektivast bekämpar den typen av våld.

När det gäller våldet ”från vänster” så är det svårare. Större delen av ”vänstern” är emot detta våld eftersom det är kontraproduktivt, det skrämmer bort ”massorna” från demonstrationer och liknande, det förser politiska motståndare argument, blir förevändning för att stärka polis och säkerhetstjänst osv. Däremot så finns det ingen samsyn om hur man ska förhålla sig till detta våld. Eftersom denna typ av våld uppenbarligen inte försvinner av sig själv, så behöver man utarbeta en politik för att komma till rätta med detsamma och detta kräver givetvis undersökningar och analys.

Exempel på frågor som det är viktigt att reda ut och försöka bevara är: Vilka orsaker och mål har användningen av våld i politiska sammanhang för närvarande? Vilken roll spelar våldet? Vem/vilka gynnas av tillgripande av våld? Kan det vara OK att tillgripa våld för att uppnå politiska mål och i så fall när, var och hur osv?

Det är sådana frågor som vi på marxistarkiv vill försöka ställa och besvara och vi planerar därför att publicera texter som ur olika synvinklar belyser dessa frågeställningar. Vi har valt till att begränsa oss till den våldsanvändning som förekommer under någorlunda ”normala” förhållanden, dvs vi har utelämnat texter som huvudsakligen diskuterar våld och terror under krigsförhållanden (ockupation av främmande makt, inbördeskrig och liknande).¹

---

¹ Den mest kända av de skrifter som behandlar terror under inbördeskrigsförhållanden är Trotskijs [Kommunismen och terrorn](#)

Den föreliggande samlingen Marx/Engels-texter ingår i detta projekt. Det rör sig huvudsakligen om *utdrag* ur större arbeten, ett par av texterna är dock kompletta. Även om texterna inte har särskilt mycket att säga om dagens situation, så ger de en viktig bakgrund till förståelsen av våldets roll i historien.

Vi kommer även att ge ut andra ”klassiker”, dvs texter av Lenin och Trotskij, och annat material som mer direkt handlar om ”individuell terror” och liknande, dvs texter som mer direkt rör de frågor som aktualiseras av händelser som de i Göteborg 2001 och Palestina-Israel-demonstrationerna i Malmö 2009, liksom aktioner av den typ AFA riktat mot enskilda företrädare för reaktionära politiska organisationer.

Anmärkning: Den sista texten i denna samling, ”Det indiska upproret”, publicerades ursprungligen i tidskriften *Clarté*. De övriga är hämtade ur befintliga tryckta svenska utgåvor av Marx och Engels verk

Martin Fahlgren 5 april 2009

Engels: Anti-Dühring

[utdrag]

II. Våldsteori

”Den allmänna politikens förhållande till den ekonomiska rättens utformning är i mitt system så påtagligt och tillika så *egenartat* bestämt, att en särskild hänvisning till detta faktum inte torde vara ur vägen för att underlätta studiet. Utformningen av de *politiska* relationerna är det *historiskt grundläggande*, och den ekonomiska avhängigheten är endast en *verkan* eller ett specialfall och följaktligen *ett faktum av underordnad rang*. Skenbart förhåller det sig på omvänt sätt, och några av de nya socialistiska systemen gör härav en ledande princip, i det de låter de politiska andrahandsfrågorna så att säga växa fram ur de ekonomiska tillstånden. Nu existerar visserligen dessa återverkningar i andra hand och är även i våra dagar de som är lättast att konstatera; men *ursprunget måste inte desto mindre sökas i den direkta politiska makten* och inte först i en indirekt ekonomisk makt.”

Likadant låter det på ett annat ställe, där herr Dühring

”utgår från den tesen, att de politiska förhållandena är den avgörande orsaken till det ekonomiska läget och att den omvända relationen endast representerar en återverkan i andra hand ..., så länge man inte tar den politiska grupperingen för dess egen skull till utgångspunkt utan uteslutande behandlar den som *medel för försörjningsändamål*, så länge kommer man trots allt, hur radikal och revolutionär man än må synas, att innerst inne var reaktionär”.

Detta är herr Dührings teori. Den uppställes helt enkelt, dekreteras så att säga, här och på många andra ställen. Ingenstans i de tre tjocka böckerna är det tal om ens det avlägsnaste försök att bevisa påståendet eller att vederlägga den motsatta åsikten. Ja, om bevisen än vore lika billiga som björnbär, så skulle herr Dühring ändå inte kosta på oss några. Saken är ju redan bevisad genom det berömda syndafallet, där Robinson gjorde Fredag till slav. Det var en våldshandling, alltså en politisk handling. Detta förslavande bildar i sin tur utgångspunkt och centrum för hela den hittillsvarande historien och har på densamma inympat orättfärdighetens arvsynd – på sin höjd kan man säga att slaveriet i senare perioder mildrats och ”förvandlats till en mer direkt, ekonomisk avhängighet”. Likaså vilar den ännu i våra dagar gällande ”våldsegendomen” på detta ursprungliga förslavande, varför det är klart att alla ekonomiska företeelser måste förklaras ur politiska orsaker, d.v.s. ur våldet. Och den som inte nöjer sig med det, han är en förstucken reaktionär.

Låt mig till en början påpeka att man måste vara minst så egenkär som herr Dühring för att anse denna åsikt för speciellt ”egenartad”, vilket den ingalunda är. Föreställningen att de politiska regerings- och statsaktionerna skulle vara det avgörande i historien är lika gammal som historieskrivningen själv och utgör huvudorsaken till att så litet bevarats till våra dagar om folkens utveckling, som fortgått i stillhet bakom dessa larmande uppträden och som varit den faktiska drivkraften. Nämnda föreställning har behärskat hela den hittillsvarande historieuppfattningen och fick en stöt först genom restaurationstidens borgerliga franska historieskrivare. Det enda ”egenartade” är att herr Dühring inte heller här har en aning om hela händelseförloppet.

Vidare: även om vi för ett ögonblick antar att herr Dühring har rätt i att all hittillsvarande historia låter sig återföras på människans förslavande av människan, så har vi därmed inte på långt när kommit till sakens kärna. Närmast måste vi fråga oss: hur kom Robinson på idén att förslava Fredag? Enbart för sitt nöjes skull? Långt därifrån. Vi finner tvärtom att Fredag ”i egenskap av slav eller rent arbetsredskap pressas till *ekonomisk* tjänst och erhåller samma behandling som ett arbetsredskap”. Robinson har förslavat Fredag för att denne skall arbeta till förmån för Robinson. Och hur kan Robinson dra nytta av Fredags arbete? Endast däri-genom att Fredag genom sitt arbete kan producera mer livsmedel än Robinson måste ge

honom för att hålla honom arbetsduglig. Robinson har sålunda, tvärt emot herr Dührings uttryckliga föreskrift, inte tagit den genom förslavande av Fredag skapande ”politiska grupperingen för dess egen skull till utgångspunkt utan uteslutande behandlat den som *medel för försörjningsändamål*”, och må nu själv se till hur han skall klara upp saken med sin herre och mästare Dühning.

Det naiva exempel, som herr Dühning uppfunnit på fri hand för att bevisa att våldet utgör det ”historiskt fundamentala”, bevisar alltså att våldet endast är ett medel till vinnande av målet – den ekonomiska fördelen. Och lika väl som målet är mer ”fundamentalt” än det för dess skull använda medlet, lika väl är den ekonomiska sidan av förhållandet mer fundamental i historien än den politiska. Exemplet bevisar således raka motsatsen till det som skulle bevisas. Och som med Robinson och Fredag, så även med alla hittillsvarande fall av herravälde och förslavande. Undertryckandet har alltid, för att använda herr Dührings eleganta uttryckssätt, varit ett ”medel till försörjningsändamål” (dessa försörjningsändamål tagna i vidaste mening), men aldrig och ingenstädes tjänat den politiska grupperingen ”för dess egen skull”. Man måste vara en herr Dühning för att kunna inbilla sig, att skatterna endast skulle vara ”återverkningar i andra hand” i staten eller att den nutida politiska grupperingen med en härskande bourgeoisie och ett underkuvat proletariat skulle finnas till ”för sin egen skull” och inte tjäna den härskande bourgeoisins ”försörjningsändamål”, nämligen profitmakeri och kapitalanhopning.

Låt oss emellertid återvända till våra två män. Robinson ”med värjan i sin hand” gör Fredag till sin slav. Men för att nå därhän behöver Robinson även något mer än värjan. Vem som helst är inte betjänt med att ha en slav. För att kunna använda en sådan måste man förfoga över två saker: för det första över arbetsredskap och råmaterial åt slaven, och för det andra över medel till hans nödtorftiga uppehälle. Innan slaveriet är möjligt, måste alltså ett visst produktionsstadium redan ha uppnåtts och en viss grad av ojämnhet ha inträtt i fördelningen. Och för att slavarbete skall bli det förhärskande produktionssättet i ett helt samhälle kräves ytterligare en betydande stegring av produktionen, handeln och anhopningen av rikedomar. I den gamla naturvuxna samhällsformen med jorden som gemensam egendom förekommer slaveriet antingen inte alls eller också spelar det en mycket underordnad roll. Så var fallet i den ursprungliga bondestaden Rom. När Rom däremot blev ”världsstad” och de italienska jordbesittningarna mer och mer råkade i händerna på en föga talrik klass av enormt rika godsägare, så trängdes bondebefolkningen undan av en befolkning av slavar. När antalet slavar i Korint vid tiden för perserkrigen steg till 460.000 och det gick tio slavar på varje fri man, så krävdes härför något mer än ”våld”, nämligen en högt utvecklad konst- och hantverksindustri samt en utbredd handel. Slaveriet i Amerikas förenta stater vilade långt mindre på våldet än på den engelska bomullsindustrin. I de områden, där det inte växte någon bomull eller vilka inte, som gränsstaterna, bedrev slavhandel för bomullsstaternas räkning, försvann slaveriet av sig självt utan något användande av våld, helt enkelt därför att det inte lönade sig.

När herr Dühning kallar den nuvarande egendomen för våldsegendom och betecknar den som ”den maktform som *möjliggjort* att medmänniskan inte endast utestängs från bruket av naturens medel för sin existens, utan också – vilket är värre – att hon tvingas till slavtjänst”, så ställer han följaktligen hela förhållandet på huvudet. Människans nedtryckande till slavtjänst förutsätter, i alla dess former, att förtryckaren förfogar över de arbetsmedel, utan vilka han inte kan utnyttja den förtryckta, och vid det direkta slaveriet dessutom att han förfogar över de livsmedel, utan vilka han inte kan uppehålla slavens liv. Det förutsätter alltså i varje fall en viss förmögenhet som överstiger genomsnittet. Hur har denna uppstått? Det är ju klart att den kan vara rövad och alltså bero på *våld*, men det är ingalunda nödvändigt. Den kan ha uppstått genom arbete, stöld, handel eller bedrägeri. Den måste t.o.m. ha uppstått genom arbete, innan det över huvud taget är möjligt att röva den.

Privategendomen uppträder över huvud taget inte i historien som ett resultat av röveri och våld. Tvärtom. Den existerar redan, även om den är inskränkt till vissa föremål, i alla kulturfolks forna, naturvuxna gemenskapsorganisation. Den utvecklas redan inom ramen för denna gemenskap till vara, främst genom utbyte med främmande folk. Ju mer gemenskapens produkter antar varuform, d.v.s. ju färre av dem som produceras för producentens eget bruk och ju fler som produceras för utbyte, ju mer utbyte även inom gemenskapen tränger ut den ursprungliga naturvuxna arbetsledningen, desto ojämna blir förmögenhetsfördelningen mellan gemenskapen medlemmar, desto djupare undergrävs den gemensamma äganderätten till jorden, desto snabbare upplöses gemenskapen och vi får en by av självägande bönder. Den orientaliska despotismen och de erövringshungliga nomadfolkens växlande herravälde var under årtusenden inte i stånd att rubba denna ursprungliga gemenskap, men det successiva ödeläggandet av dess naturvuxna hemindustri genom konkurrensen från storindustrins produkter driver den mer och mer mot sin upplösning. Det är här lika litet fråga om våld som när det gäller den nu pågående uppdelningen av den gemensamma åkerarealen, som tillhör byalagen vid Mosel och i Hochwald. Bönderna finner det tvärtom vara till gagn för dem själva att privatäganderätten till jorden träder i stället för gemensamhetsegendomen. T.o.m. bildandet av en ursprunglig aristokrati inom områden med gemensam jordegendom, som hos keltarna, germanerna och i Pendjab i Indien, beror ingalunda främst på våld, utan på frivillighet och vana. Överallt, där privategendomen utvecklas, sker det till följd av förändrade produktions- och utbytesförhållanden, i syfte att stegra produktionen och befrämja varuutbyte – alltså av ekonomiska orsaker. Våldet spelar därvid inte någon roll alls. Det är tvärtom klart att privategendomen redan måste existera, innan en rövare kan *tillägna* sig främmande gods; våldet kan väl förändra äganderättsförhållandet men inte skapa privategendomen som sådan.

Men inte heller som förklaring till ”människans nedtryckande i slavtjänst” i dess modernaste form, i lönarbetet, är våldet och våldsegendomen användbara. Vi har redan nämnt vilken roll arbetsprodukternas förvandling till varor, deras framställande inte för egen förbrukning utan för utbyte, spelar vid upplösningen av den ursprungliga gemenskapen, d.v.s. vid privategendomens förvandling, direkt eller indirekt, till en allmän företeelse. Nu har emellertid Marx i ”Kapitalet” solklart bevisat – och herr Dühring aktar sig noga för att ens med en stavelse ingå på detta – att varuproduktionen på ett visst utvecklingsstadium förvandlas till kapitalistisk produktion och att på detta stadium ”den på varuproduktion och varucirkulation grundade lagen om tillägnandet eller privategendomens lag genom sin egen inre oundvikliga dialektik slår om i sin motsats”. ”Utbytet av likvärdiga produkter, vilket framträdde som den ursprungliga transaktionen, har nu förändrats, så att det blott till skenet sker ett utbyte, i det att för det första den mot arbetskraft utbytta kapitaldelen själv bara är en del av den utan motsvarande kompensation tillägnade främmande arbetsprodukten, och för det andra densamma inte endast måste ersättas av producenten, arbetaren, utan till på köpet ersättas med nytt överskott ... Ursprungligen föreföll egendomsrätten grundad på eget arbete ... Egendomen framstår här (vid slutet av den marxiska utredningen) för kapitalistens vidkommande som rätten att tillägna sig andras obetalda arbete, för arbetarens vidkommande som oförmåga att tillägna sig den egna produkten. Skilsmässan mellan egendom och arbete blir den nödvändiga konsekvensen av en lag, som skenbart utgick från identiteten dem emellan.” Med andra ord: även om vi utesluter alla möjligheter till röveri, våldshandlingar och bedrägeri, även om vi antar att all privategendom har sitt ursprung i ägarens eget arbete och att lika värden byts mot lika värden under hela det tidigare händelseförloppet, så kommer vi ändå i den fortsatta utvecklingen av produktionen och utbytet med nödvändighet fram till det nuvarande kapitalistiska produktionssättet. Vi kommer till monopoliseringen av produktions- och livsmedlen i händerna på en enda, föga talrik klass, till undertryckande av den andra klassen, de egendomslösa proletärerens klass, som bildar det ojämförligt större flertalet, till den periodiska växlingen av spekulativa produktionstoppar och handelskriser och till hela den nuvarande anarkin inom produktionen. Hela förloppet förklaras av rent ekonomiska orsaker, utan att man

en enda gång behöver falla tillbaka på röveri, på våldet, staten eller något slags politisk inblandning. "Våldsegendomen" visar sig även här ej vara någon annat än en skrytsam fras, som är avsedd att dölja bristen på insikt i det verkliga händelseförloppet. Detta förlopp är, historiskt uttryckt, bourgeoisins utvecklingshistoria. Om de "politiska förhållandena är den avgörande orsaken till de ekonomiska läget", så kan den moderna bourgeoisin inte ha växt fram i kamp med feodalismen, utan måste vara dess av fri vilja skapade skötebarn. Alla vet att motsatsen är fallet. Från att ursprungligen ha varit ett undertryckt stånd som var skattskyldigt under den härskande feodalen och som rekryterades av trälar och livegna av alla slag, har borgardömet i oavlåtlig kamp med adeln erövrat den ena maktpositionen efter den andra och slutligen tagit makten i adelns ställe i de mest utvecklade länderna: i Frankrike genom adelns direkta störtande, i England genom att mer och mer förborgerliga den och införliva den med sig själv, som pyramidens spets. Och hur kunde borgardömet åstadkomma detta? Enbart genom en förändring av det "ekonomiska läget", som förr eller senare, frivilligt eller efter kamp, följdes av en ändring i de politiska förhållandena. Bourgeoisins kamp mot feodaladeln är stadens kamp mot landsbygden, industrins mot godsägarväldet, penningshushållningens mot naturhushållningen, och borgarnas avgörande vapen i denna strid är deras *ekonomiska* maktmedel, som ständigt växt sig starkare genom industrins utveckling från det till en början hantverksmässiga stadiet till manufakturen samt genom handeln. Under hela denna kamp stod den politiska makten på adelns sida, med undantag för en period, då kungamakten utnyttjade borgardömet mot adeln för att med det ena ståndets hjälp hålla det andra i schack. Men från det ögonblick, då det alltjämt politiska maktlösa borgarståndet i kraft av sin växande ekonomiska makt började bli farligt, slöt kungadömet åter förbund med adeln och framkallade därigenom borgardömet revolution först i England och sedan i Frankrike. De "politiska förhållandena" förblev oförändrade i Frankrike, medan det "ekonomiska läget" växte dem över huvudet. Politiskt sett var adeln allt, borgaren ingenting. Socialt sett var borgaren nu den viktigaste klassen i staten, medan adeln hade berövats alla sina sociala funktioner och endast i sina revenyer hade en kompensation för dessa förlorade funktioner. Men inte nog med det. Borgardömet hela produktion var insnörd i medeltidens feodala politiska former, som denna produktion – inte bara manufakturen utan t.o.m. hantverket – för länge sedan växt ifrån: insnörd i alla de tusentals skråprivilegier och lokala och provinsiella tullskrankor, som blivit till bojor och fjättrar för produktionen. Borgardömet revolution gjorde slut på detta. Dock inte genom att, efter herr Dührings recept, anpassa det ekonomiska läget efter de politiska förhållandena – det var just vad adeln och kungadömet under årtal förgäves hade försökt – utan tvärtom genom att röja undan den gamla ruttna politiska bråten och skapa politiska förhållanden under vilka det nya "ekonomiska läget" kunde bestå och utveckla sig. Och det har utvecklats sig storartat i denna anpassade politiska och rättsliga atmosfär, så storartat att bourgeoisin numera inte befinner sig långt från den ställning, som adeln intog 1789: bourgeoisin blir mer och mer inte endast socialt överflödigt utan ett socialt hinder, den avskiljes allt mer från den aktiva produktionen och blir liksom adeln på sin tid till en klass som inte gör annat än lyfter sina vinster; och den har åstadkommit denna omvälvning av sin egen ställning och skapat en ny klass, proletariatet, utan några som helst våldsåtgärder, på rent ekonomisk väg. Än mer. Den har ingalunda själv velat detta resultat av sin egen verksamhet – tvärtom, det har växt fram med oemotståndlig makt, mot bourgeoisins vilja och avsikter; dess egna produktivkrafter har vuxit sin ledning över huvudet och driver med naturnödvändighet hela det borgerliga samhället mot undergång eller omvälvning. Och om bourgeoisin nu vädjar till våldet för att skydda det vacklande "ekonomiska läget" från sammanbrott, så bevisar den därmed bara att den är fången i samma vanföreställning som herr Dühring: att "de politiska förhållandena är den avgörande orsaken till det ekonomiska läget"; att den precis som herr Dühring inbillar sig att den med det "primitiva", "direkta politiska våldet" kan skapa om detta "faktum av underordnad rang", det ekonomiska läget och dess obönhörliga utveckling, och att den sålunda med kruppkanoner och musergevär kan förintna de ekonomiska verkningarna av

ångmaskinen och det maskineri som drives av denna, världshandeln och den nutida bank- och kreditutvecklingen.

III. Våldsteori (Fortsättning)

Låt oss nu titta litet närmare på herr Dührings allsmåktiga ”våld”. Robinson gör ”med värjan i hand” Fredag till slav. Var har han fått värjan ifrån? Inte ens på robinsonadernas fantasiöar har det hitintills växt några värjor på träden, och herr Dühring blir oss svaret skyldig på denna fråga. Lika väl som Robinson kan skaffa sig värja kan Fredag en vacker dag uppenbara sig med en laddad revolver i handen, och då slår hela ”vålds”-förhållandet om i sin motsats: Fredag kommenderar och Robinson måste slava. Vi ber läsaren om ursäkt för att vi så envist återkommer till denna egentligen i barnkammaren och inte i vetenskapen hemmahörande historia om Robinson och Fredag, men hur skall vi kunna rå för det? Vi är tvungna att samvetsgrant tillämpa herr Dührings axiomatiska metod och rena barnsligheter. Alltså, revolvern segrar över värjan och därmed borde det vara begripligt även för den mest naive axiomatiker att våldet inte enbart är en viljeakt, utan kräver högst reella förutsättningar för att kunna utövas, nämligen verktyg, av vilka det mera fullkomliga vinner över det ofullkomligare; att dessa verktyg vidare måste vara producerade, varmed tillika är sagt att den som producerar mera fullkomliga våldsverktyg, d.v.s. vapen, besestrar den som producerar ofullkomligare och att med ett ord våldets seger är avhängig av vapenproduktionen och denna i sin tur av produktionen över huvud taget, alltså – av den ”ekonomiska makten”, av det ”ekonomiska läget”, av de *materiella* medel, som står till våldets förfogande.

Våldet, det är i våra dagar armén och flottan, och båda kostar, som vi alla till vår egen olycka vet, ”svinaktigt mycket pengar”. Men våldet kan inte göra några pengar utan på sin höjd lägga beslag på redan gjorda pengar, och det har vi heller inte mycket nytta av, vilket vi likaledes till vår olycka har fått erfaras med de franska miljarderna.^[14] Pengarna måste när allt kommer omkring åstadkommas genom den ekonomiska produktionen. Våldet bestäms alltså återigen av det ekonomiska läget, som skaffar fram medel till utrustning och underhåll av våldsverktygen. Men inte nog med detta. Ingenting är mer beroende av de ekonomiska förutsättningarna än just armén och flottan. Bevapning, sammansättning, organisation, taktik och strategi beror i varje särskilt fall framför allt på produktionsnivån och kommunikationerna. Det är inte ”förnuftets fria ingivelse hos geniala fältherrar” som här har verkat omvälvande, utan uppfinnandet av bättre vapen och soldatmateriallets förändringar; de geniala fältherrarnas inflytande inskränker sig i bästa fall till att anpassa stridssättet efter de nya vapnen och soldaterna.

I början av 1300-talet kom krutet från araberna till västeuropéerna och åstadkom, som varje skolbarn vet, en omvälvning inom all krigföring. Men införandet av krutet och eldvapnen var ingalunda någon våldshandling, utan ett industriellt, alltså ett ekonomiskt framsteg. Industri är och förblir industri, oavsett om den inriktar sig på att producera eller förstöra föremål. Och införandet av eldvapen verkade omvälvande inte endast på själva krigföringen, utan också på de politiska makt- och avhängighetsförhållandena. För att åstadkomma krut och eldvapen fordras industri och pengar och stadsborna ägde bådadera. Eldvapnen var därför från första början städernas och den på städerna stödda uppåtsträvande monarkins vapen mot feodaladeln. Adelsborgarnas hittills obetvingliga stenmurar föll för borgarnas kanoner, kulorna från de borgerliga musköterna slog igenom det ridderliga pansaret. Med adelns i harnesk klädda kavalleri bröt också adelns herravälde samman: med borgardömets utveckling blev infanteri och artilleri allt mer de utslagsgivande vapenslagen; krigshantverket tvingades av artilleriet att lägga sig till med en helt ny industriell underavdelning: ingenjörsväsendet.

Utvecklingen av eldvapen försiggick mycket långsamt. Kanonen förblev otymplig och handeldvapen trots många detaljförbättringar primitiva. Det dröjde mer än tre hundra år innan man åstadkom ett gevär, som dugde att beväpna hela infanteriet med. Först i början av 1700-talet

trängde flintlåsgeväret med bajonett slutgiltigt ut piken ur infanteriets beväpning. Dåtids infanteri bestod av furstarnas legosoldater, som exercerade strängt men var högst otillförlitliga och hölls tillsamman med hjälp av spöstraff; de kom från de mest förfallna skikten i samhället och utgjordes ofta av tvångsrekryterade krigsfångar, och den enda stridsform, i vilken dessa soldater kunde använda det nya geväret, var linjetaktiken, som under Fredrik II nådde sin högsta fulländning. En armés hela infanteri ställdes upp i en tredelad, mycket lång fyrkant med öppningar inuti och förflyttade sig i slagordning endast som helhet: på sin höjd var det tillåtet för den ena av de båda flyglarna att dra sig något före eller hålla sig en bit efter. Denna ohanterliga massa kunde framföras i ordning endast på slättland, och även där endast i långsamt tempo (sextiofem steg i minuten); en förändring av slagordningen var omöjlig medan drabbningen pågick, och seger eller nederlag avgjordes, så snart infanteriet en gång kommit i elden, på kort tid i *ett* slag.

Dessa ohanterliga linjer möttes under det amerikanska oavhängighetskriget av rebellskaror, som visserligen inte kunde exercera men som sköt så mycket bättre med sina räfflade bössor, som slogs för sina personligaste intressen och sålunda inte deserterade som legosoldater och som inte gjorde engelsmännen den tjänsten att i likhet med dem uppträda i linjer och gå emot fienden på öppna fältet, utan stred med små lättroliga skyttegrupper i de skyddande skogarna. Här var linjen maktlös och fick ge sig för den osynlige och oåtkomlige motståndaren. Tiraljörtaktiken [strid i spridd ordning] var åter uppfunnen – en ny stridsmetod till följd av ett förändrat soldatmaterial.

Vad den amerikanska revolutionen påbörjade, det fullföljde den franska, även på det militära området. Även den hade endast dåligt övade, men talrika massor, ett hela nationens uppåd, att ställa upp mot koalitionen övade legohävar. Men med dessa massor gällde det att skydda Paris, alltså att täcka ett bestämt område, och det kunde inte ske på annat sätt än med seger i en öppen massdrabbning. Det räckte inte med enbart skyttestrider: man var tvungen att finna ett sätt att utnyttja massorna och det fann man i *kolonnen*. Uppställningen i kolonn tillät även föga övade trupper att förflytta sig i någorlunda ordning och detta till på köpet med större marschhastighet (hundra steg i minuten eller mer), den gjorde det möjligt att bryta igenom den gamla linjeformeringens stela linjer, att strida i all slags terräng, även den för linjetrupperna ogynnsammaste, att gruppera trupperna på det sätt som var mest ändamålsenligt och att, i förbindelse med angrepp från spridda skyttar, hejda, uppehålla, utmatta de fientliga linjerna tills den stund var kommen, då man med hjälp av reservtrupperna bröt igenom ställningen på den avgörande punkten. Denna nya stridsmetod, som stödde sig på samarbetet mellan tiraljörer och kolonner och på arméns indelning i självständiga och av alla vapenslag sammansatta divisioner och armékåror, och vars taktiska och strategiska sidor fullständigt utarbetades av Napoleon, hade nödvändiggjorts framför allt av det förändrade soldatmaterialet under den franska revolutionen. Men den hade därutöver ytterligare två viktiga tekniska förutsättningar: för det första den av Gribeauval konstruerade lättare lavettanordningen för fältkanoner, varigenom den på grund av stridsmetoden erforderliga snabbare förflyttningen möjliggjordes, och för det andra den i Frankrike år 1777 införda bösskolven, som efter mönster av jaktgeväret var svängd i motsats till den tidigare i rät linje med pipan gående kolven, varigenom det blev möjligt att sikta på en enskild man utan att nödvändigtvis skjuta bom. Utan detta framsteg hade man inte kunnat tillämpa tiraljörtaktiken med det gamla geväret.

Det revolutionära systemet med hela folket i vapen begränsades snart till en tvångsuttagning (med ställföreträdare för de välbärgade som köpte sig fria) och antogs i denna form av de flesta av kontinentens större stater. Endast Preussen försökte att i sitt lantvärnssystem dra till sig folkets försvarskraft i större utsträckning. Preussen var därtill den första stat, som försåg hela sitt infanteri – sedan den för krigsbruk förbättrade och räfflade mynningsladdaren under perioden mellan 1830 och 1860 hade spelat en kortvarig roll – med det nyaste vapnet, den

räfflade bakladdaren. Det var dessa båda anordningar som 1866 gav Preussen dess framgångar.

I tysk-franska kriget möttes till en början två härar som båda var utrustade med räfflade bakladdningsgevär och som båda var uppställda med i stort sett samma taktiska formationer som på det oräfflade flintlåsgevärets tid. Bara med den skillnaden att Preussen med införandet av kompanikolonnen hade gjort ett försök att finna en för den nya beväpningen mer ändamålsenlig stridsform. Men när det preussiska gardet den 18 augusti vid St. Privat försökte göra allvar av kompanikolonnen, förlorade de fem mest aktiva regementena mer än en tredjedel av sin styrka (176 officerare och 5.114 man) på knappa två timmar. Sedan dess har kompanikolonnen som stridsformation varit utdömd i lika hög grad som bataljonskolonnen och linjeformationen. Man uppgav varje försök att i fortsättningen utsätta något slag av slutna trupper för den fiendliga gevärselden, och från tysk sida fördes striden hädanefter endast med de täta skyttesvärmar, i vilka kolonnen hittills regelbundet spontant hade upplösts under det förödande kulregnet, fastän detta från det högre befälets sida hade bekämpats som ordningsvidrigt. Och dessutom blev *språngmarschen* det enda sättet att förflytta sig inom den fiendliga gevärseldens verkningskrets. Soldaten hade ännu en gång varit klokare än officeren; *han* hade instinktivt funnit den enda stridsform, som hittills bestått provet i bakladdarens eld, och genomdrev den framgångsrikt, trots ledningens motstånd.

Med det tysk-franska kriget har en vändpunkt av helt annan betydelse än alla tidigare inträtt. För det första är vapnen så fullkomnade att ett nytt framsteg med någon som helst omvälvande betydelse inte längre är möjligt. När man har kanoner, med vilka man kan träffa en bataljon, förutsatt att man kan urskilja den med ögonen, och gevär, som kan prestera samma sak med en ensam man som mål och där laddandet tar mindre tid än siktandet, så är alla ytterligare framsteg i landkrigföringen mer eller mindre likgiltiga. Utvecklingens era är i detta avseende alltså i huvudsak avslutad. Och för det andra har detta krig tvingat alla kontinentala stormakter att införa det skärpta preussiska lantvärnssystemet och därmed en militärbörda på vilken de inom ett fåtal år måste gå under. Armén har blivit statens huvudändamål, den har blivit till självändamål. Folken är numera bara till för att producera soldater och underhålla dem. Militarismen behärskar och slukar Europa. Men denna militarism bär också inom sig fröet till sin egen undergång. Konkurrensen mellan de enskilda staterna tvingar dem å ena sidan att år för år ge ut allt större summor på armén, flottan, artilleriet o.s.v., alltså att allt mer påskynda det ekonomiska sammanbrottet, å andra sidan gör den genom den allmänna värnplikten allt fler och fler och slutligen hela folket förtroget med bruket av vapen, d.v.s. den sätter det i stånd att i ett visst ögonblick genomdriva sin vilja gentemot den kommenderande militära ståten. Och detta ögonblick inträder så snart folkets massa – arbetarna i städerna och på landet samt bönderna – *har* en vilja. På denna punkt förändras furstehären till en folkhär; maskinen vägrar att göra tjänst, militarismen går under till följd av dialektiken i dess egen utveckling. Det som den borgerliga demokratin år 1848 inte kunde genomföra, just därför att den var *borgerlig* och inte proletär, nämligen att ge de arbetande massorna en vilja, vars innehåll motsvarar deras klassläge – det kommer socialismen ofelbart att åstadkomma. Och det betyder att militarismen och med den alla stående arméer spränges *inifrån*.

Det är *en* lärdom av denna det moderna infanteriets historia. Den andra lärdomen, som för oss tillbaka till herr Dühring, är att arméernas hela organisation och stridssätt och därmed seger och nederlag visar sig vara beroende av materiella, d.v.s. ekonomiska betingelser, av människo- och vapenmaterialet, alltså av befolkningens kvalitet och kvantitet och av tekniken. Endast ett jägarfolk som det amerikanska kunde på nytt uppfinna den spridda stridsordningen – och de var jägare av rent ekonomiska orsaker, precis på samma sätt som samma yankees i de gamla staterna numera av rent ekonomiska orsaker har förvandlats till bönder, industrimän, sjöfarare och köpmän, vilka inte längre strider i urskogarna men i stället så mycket skickligare på spekulationens fält, ett område där de ävenledes har kommit långt i

fråga om massverkan. – Endast en revolution som den franska, som ekonomiskt frigjorde borgaren och i synnerhet bonden, kunde finna på masshärarna och tillika de fria rörelseformer, mot vilka de gamla stela linjerna slogs sönder – militära avbilder av den absolutism, för vilken de stred. Och hur teknikens framsteg, så snart de blev militärt användbara och verkligen utnyttjade, omedelbart och nästan med våld framtvungade ändringar, ja omvälvningar i stridssättet, ofta t.o.m. mot ledningens vilja, det har vi sett från fall till fall. Hur mycket krigföringen dessutom är beroende av produktionen och kommunikationerna i det egna landet såväl som av krigsskådeplatsen, det kan i dag t.o.m. en framåtsträvande underofficer upplysa herr Dühring om. Kort sagt, överallt och alltid är det ekonomiska betingelser och maktmedel som förhjälp ”våldet” till seger – en seger utan vilken det upphör att vara våld – och den som från motsatt ståndpunkt vill reformera militärväsendet i enlighet med de dühringska grundsatserna, han kommer inte att skörda annan lön för sin möda än stryk.

Om vi nu vänder oss från lands till sjöss, så finner vi enbart under de senaste tjugo åren en genomgripande omvälvning av helt annat slag. Krimkrigets slagskepp var den två- och tredäckade träbåten med 60 till 100 kanoner, vilken företrädesvis framdrevs med segel och endast som nödhjälp hade en svag ångmaskin. Det förde huvudsakligen 32-pundare med ett rör som vägde cirka 2.500 kilo, och därjämte endast ett fåtal 68-pundare på 4.750 kilo. Mot krigets slut uppträdde de järnbepansrade flytande batterierna, otympliga kolosser, nästan omöjliga att manövrera, men osårbara inför de dåvarande kanonerna. Snart överfördes järnpansaret även till slagskeppen, till en början ännu tunt – med en tjocklek av fyra tum ansågs det redan vara ett ytterst tungt pansar. Men framstegen inom artilleriet inhämtade snart pansarets försprång; för varje ny tjocklek som i tur och ordning kom till användning tillkom en ny tyngre kanon, som med lätthet slog igenom det. Sålunda har vi nu på den ena sidan kommit så långt att det finns pansarplåt på tio, tolv, fjorton och tjugofyra tum (Italien tänker bygga ett skepp med tre fot tjockt pansar); på den andra sidan finns det artilleripjäser med 25, 35, 80, t.o.m. 100 tons vikt, vilka slungar projektiler på 300, 400, 1.700 och ända upp till 2.000 pund över sträckor som förr ansågs oerhört stora. Det nutida slagskeppet är en tjockpansrad propellerångare på 8.000 till 9.000 registerton och 6.000 till 8.000 hästkrafter, med vridbara torn och fyra, högst sex tunga kanoner samt med en under vattenlinjen framskjutande bog för att ramma fientliga fartyg och borra dem i sank. Det hela är en enda stor maskin och ångan användes inte endast för att snabbt driva den framåt utan också för styrningen, vid ankarspelet, för att vrida tornen, rikta och ladda kanonerna, pumpa läns, ta in och sätta ut båtar – vilka själva i sin tur delvis drives med ångkraft o.s.v. Och så föga kan man skönja något slut på dragkampen mellan pansaret och eldkraften att det i dag nästan hör till regeln att ett fartyg inte längre svarar mot anspråken utan är föråldrat redan innan det löper av stapeln. Det moderna slagskeppet är inte endast en produkt av modern storindustri utan även probersten på dess effektivitet, en flytande fabrik – visserligen företrädesvis för att slösa bort pengar. Det land där storindustrin är mest utvecklad har praktiskt taget monopol på att bygga dessa fartyg. Alla turkiska, nästan alla ryska och de flesta tyska pansarskeppen är byggda i England. Pansarplåt som duger någonting till framställes nästan uteslutande i Sheffield. Av de tre järnverk i Europa, som är i stånd att leverera de grövsta kanonerna, kommer två (Woolwich och Elswick) på England och det tredje (Krupp) på Tyskland. Här visar det sig på det mest påtagliga sätt hur det ”direkta politiska våldet”, som enligt herr Dühring utgör den ”avgörande orsaken till det ekonomiska läget”, tvärtom är fullständigt beroende av det ekonomiska läget, det visar sig att inte endast framställningen utan också handhavandet av det marina våldsmedlet, slagskeppet, har blivit en gren av den moderna storindustrin. Att så har blivit fallet är det ingen som retar sig mer på än just våldet, staten, som nuförtiden får ge lika mycket för ett fartyg som tidigare för en hel liten flotta, som måste finna sig i att se hur dessa dyra skepp är föråldrade och således har förlorat i värde redan innan de kommit i vattnet och som säkerligen är lika förargade som herr Dühring över att det ”ekonomiska lägets” man, ingenjören, nu är mycket viktigare ombord än det ”direkta våldets” man, befälhavaren. Vi har

däremot ingen orsak att förargas, när vi ser hur slagskeppet i denna dragkamp mellan pansar och kanon utvecklas till höjden av all uppfinningsrikedom, varigenom det blir lika orimligt dyrt som oanvändbart för krigiskt syfte, och hur denna kamp därmed även på sjökrigets område uppenbarar de inre dialektiska lagar, som driver militarismen, liksom varje annan historisk företeelse, att gå under på grund av följderna av sin egen utveckling.

Vi ser alltså även här tydligt, att man ingalunda bör ”söka ursprunget i det direkta politiska våldet och inte i en indirekt ekonomisk makt”. Tvärtom. Vad är det som visar sig vara ”det ursprungliga” just i våldet? Den ekonomiska makten, förfoganderätten över storindustrins maktmedel. Det politiska våldet till sjöss, som vilar på det moderna slagsskeppet, visar sig ingalunda vara ”direkt” utan tvärtom *förmedlat* genom den ekonomiska makten, genom metallurgins högsta utveckling, förfogandet över skickliga tekniker och givande kolgruvor.

Men vad hjälper oss väl detta? Man bör i nästa sjökrig överlämna överbefälet åt herr Dühring, och han kommer att utan torpeder eller andra konststycken förrinta alla de av det ekonomiska läget beroende pansarflottorna enkelt och smärtfritt medels sitt ”direkta våld”.

IV. Våldsteori (Avslutning)

”En mycket viktig omständighet ligger däri att det faktiska herraväldet över *naturen* över huvud taget (!) först har försiggått genom herraväldet över *människan* (ett herravälde har försiggått!). Brukandet av jordegendom på större områden har aldrig och ingenstädes kommit till stånd utan att människorna dessförinnan *påtvingats* ett eller annat slags slav- eller tvångsarbete. Upprättandet av ekonomiskt herravälde över tingen har haft den ena människans politiska, sociala och ekonomiska herravälde över den andra till förutsättning. Hur skulle man kunna föreställa sig en stor godsägare utan att herravälde över slavar, livegna eller indirekt ofria arbetare förutsattes i tankegången? Vad skulle väl individens kraft, som på sin höjd kan kompletteras med familjemedlemmarnas krafter, ha betytt eller kunna betyda för jordbruk i större skala? Utnyttjandet av jorden eller utbredandet av det ekonomiska herraväldet över densamma till en omfattning, som överstiger den enskilde individens naturliga krafter, har i den hittillsvarande historien möjliggjorts endast genom ett tidigare eller samtidigt försiggående underkuvande av människan som hör ihop med jordbesittandets uppkomst. Under de senare utvecklingsperioderna har underkuvandet mildrats ..., dess nuvarande form är i de högre civiliserade staterna ett lönarbete, som mer eller mindre regleras genom polisvälde. På detta lönarbete vilar i själva verket den moderna form för rikedom, som tagit sig uttryck i ett omfångsrikt jordbesittande och (!) i jordegendom i större skala. Det ligger i sakens natur att alla andra arter av fördelningsrikedom måste ha en liknande historisk förklaring och att den ena människans indirekta beroende av den andra, vilket för närvarande bildar grundvalen för de ekonomiskt mest utvecklade förhållandena, inte kan förstås och förklaras ur sig självt, utan endast som den något omvandlade kvarlevan av tidigare direkt förtryck och expropriation.”

Så långt herr Dühring.

Tes: (Människans) herravälde över naturen förutsätter (människans) herravälde över människan.

Bevis: Brukandet av *jordegendom på större områden* har aldrig och ingenstädes kommit till stånd annat än med hjälp av underlydande.

Bevis för beviset: Hur skall det kunna finnas stora jordägare utan underlydande, då storgodsägaren och hans familj utan underlydande ju endast kan bearbeta en ringa del av sin jord?

Med andra ord: I avsikt att bevisa att människan för att kunna underkuvade naturen först måste förslava människan, förvandlar herr Dühring utan vidare ”naturen” till ”jordegendom på större områden” och denna jordegendom – obestämt vems – i sin tur till en storgodsägares egendom, en storgodsägare som naturligtvis inte kan bruka sin jord utan underlydande.

För det första är ”herravälde över naturen” och ”brukande av jordegendom” ingalunda samma sak. Herraväldet över naturen utövas i industrin i en helt annan och mer enorm skala än inom jordbruket, som den dag som i dag är måste underkasta sig vädrets herravälde i stället för att ha herravälde över vädret.

För det andra, om vi begränsar oss till brukandet av jordegendom på större områden, så är här frågan vem som äger denna jordegendom. Och då finner vi i begynnelsen av alla kulturfolks historia inte ”storgodsägaren”, som herr Dühring smusslar in med sina vanliga taskpelarkonster – vilka han kallar ”naturlig dialektik” – utan stam- och bykommuner med gemensamt jordinnehav. Från Indien till Irland har brukandet av jordegendom på större områden ursprungligen försiggått genom sådana stam- och bykommuner, närmare bestämt dels genom gemensam bearbetning av jorden för kommunens räkning, dels genom individuell bearbetning av åkerlappar, som kommunen tilldelat familjerna på viss tid, samtidigt som man fortfarande utnyttjat skogs- och betesmarker gemensamt. Det är återigen betecknande för herr Dührings ”inträngande fackstudier på det politiska och juridiska området”, att han ingenting vet om dessa ting; samtliga hans verk vittnar om total okunnighet om Maurers epokgörande skrifter om den äldsta tyska markförfattningen, grundvalen för hela det tyska rättsväsendet, ävensom om den huvudsakligen genom Maurer stimulerade och ständigt växande litteratur, som är ägnad den ursprungliga gemenskapen i fråga om jordägande hos alla europeiska och asiatiska kulturfolk och de olika formerna för dess existens och upplösning. Liksom herr Dühring på den franska och engelska rättens område ”själv förvärvat hela sin ignorans”, hur stor den än var, så förhåller det sig även på den tyska rättens område där den är ännu mycket större. Den man som ondgör sig så vältaligt över universitetsprofessorernas trånga horisont, han står på den tyska rättens område ännu i dag på sin höjd där professorerna stod för tjugo år sedan.

Det är en rent ”fri fantasi och ingivelse” av herr Dühring, när han påstår att det skulle fordras godsägare och underlydande för att bruka jordegendom på större områden. I hela Orienten, där kommunen eller staten är jordägare, saknas t.o.m. ordet godsägare i språken, något som herr Dühring kan inhämta upplysning om hos de engelska juristerna, som i Indien har plågat sig med frågan vem som är godsägare. De har haft lika litet framgång som på sin tid furst Henrik LXXII av Reuss-Greitz-Schleitz-Lobenstein-Eberswalde när han plågade sig med frågan: vem är nattvakt? Först turkarna införde ett slags godsägarfeodalism i de av dem erövrade länderna i Orienten. Grekland gör redan under heroernas tidsålder sitt inträde i historien med en ståndindelning, som i sin tur var en påtaglig produkt av en lång men okänd förhistoria; men även där brukades jorden företrädesvis av självständiga bönder. Adelsmännens och stamfurstarnas större gods bildade undantag och försvann för övrigt strax efteråt. Italien har företrädesvis uppodlats av bönder. När de stora godskomplexen, latifundierna, under den romerska republikens senare tid trängde ut småbönderna och ersatte dem med slavar, ersatte de samtidigt åkerbruket med boskapsskötsel och ödelade Italien, vilket redan Plinius visste (latifundia Italiam perdidere). Under medeltiden var bondekulturen förhärskande i hela Europa, särskilt vid uppodlingen av ödemark. (Frågan huruvida dessa bönder hade att betala skatt – och i så fall hur stor – till något slags feodalherre är i föreliggande fall likgiltig.) Kolonisterna från de friska öarna, nedre Sachsen, Flandern och nedre Rhenlandet, vilka odlade upp landet öster om Elbe som erövrats från slaverna, gjorde detta som fria bönder och under mycket gynnsamma arrendevillkor, men ingalunda i form av ”något slags dagsverken”. – I Nordamerika har den ojämförligt största delen av landet uppodlats genom fria bönders arbete, medan de stora plantageägarna i sydstaterna med sina slavar och sin rovdrift sög ut jorden, så att där till sist bara växte barrskog och bomullsodlingen ständigt måste vandra västerut. I Australien och på Nya Zeeland har alla försök från den engelska regeringens sida att på konstlad väg skapa en jordaristokrati strandat. Kort sagt, om vi undantar de tropiska och subtropiska kolonierna, där klimatet förbjuder europén att arbeta med jordbruk, visar det sig att storgodsägaren, som med hjälp av sina slavar och

livegna lägger naturen under sitt herravälde och odlar upp jorden, är en ren fantasibild. I verkligheten förhåller det sig tvärtom. Där han uppträder i forntiden – som fallet var i Italien – odlar han inte upp någon ny mark, utan förvandlar den av bönderna uppodlade åkerjorden till betesmarker och avfolkar och ruinerar hela länder. Först i nyare tid, då markvärdet höjts genom den tätare befolkningen och särskilt sedan agrikulturens utveckling gjort även den sämre jorden brukbar – först då har storgodsen i större skala börjat delta i uppodlingen av ödemark och betesmarker, framför allt genom stöld av böndernas allmänningar såväl i England som i Tyskland. Och inte heller detta utan motvikt. För varje tunnland allmänning, som storgodsägarna i England odlat upp, har de i Skottland förvandlat minst tre tunnland odlad jord till fårbeta och slutligen till jaktrevir för högvilt.

Vi har här endast att ta ställning till herr Dührings påstående, att uppodlingen av större landområden, alltså praktiskt taget hela kulturområdet, ”aldrig och ingenstädes” åstadkommits på annat sätt än genom godsägare och underlydande – ett påstående, vilket, som vi sett, har en verkligt häpnadsväckande brist på kunskap om historien ”till förutsättning”. Vi behöver här sålunda varken bekymra oss om i vilken mån de vid varje särskild tidpunkt redan uppodlade jordområdena brukats av slavar (såsom under Greklands blomstringstid) eller livegna (som på de medeltida godsen), eller vilken samhällelig funktion storgodsägarna haft vid olika tider.

Och sedan herr Dühring presterat denna mästerliga fantasimålning – där man inte vet vilket man skall beundra mest, taskspelarkonsterna i härledning eller historieförfalskningen – utropar han triumferande: ”Det ligger i sakens natur att alla andra arter av fördelningsrikedom måste ha en liknande historisk förklaring!” Varigenom han naturligtvis besparar sig mödan att ens spilla ett ord på att förklara uppkomsten av t.ex. kapitalet.

Om herr Dühring med sitt påstående att den ena människans herravälde över den andra är en förutsättning för människans herravälde över naturen bara i största allmänhet vill ha sagt, att hela vårt nuvarande ekonomiska tillstånd, den i vår tid uppnådda utvecklingsnivån inom jordbruk och industri, är resultatet av en social utveckling, som försiggår i klassmotsättningar, i härskar- och underdånighetsförhållanden, så uttalar han något som efter Kommunistiska manifestets tillkomst för länge sedan blivit en truism. Vad det gäller att förklara är just klassernas och maktförhållandenas uppkomst, och om herr Dühring inte har något mer att säga om detta än det enda ordet ”våld”, så har vi därmed inte kommit ett steg utöver själva utgångspunkten. Det enkla faktum, att de underkuvade och utsugna i alla tider varit vida fler än härskarna och utsugarna och att det alltså är de förra som är i besittning av det faktiska våldet, är ensamt tillräckligt för att ådagalägga våldsteorins orimlighet. Vad vi söker är fortfarande en förklaring på härskar- och underdånighetsförhållandena.

De har uppkommit på två sätt.

I det skick som människorna ursprungligen träder ut ur djurriket i trängre mening träder de även in i historien: ännu till hälften djur, primitiva, vanmäktiga gentemot naturkrafterna och okunniga om sina egna krafter; de är fattiga som djuren och föga mer produktiva än dessa. Det råder en viss jämlikhet i livsbetingelserna och för familjeöverhuvudena även ett slags jämlikhet i fråga om samhällsställning – i varje fall en frånvaro av samhällsklasser, som fortsätter att äga bestånd ännu i den naturvuxna åkerbruksdrivande gemenskapsorganisationen hos de senare kulturfolken. I varje sådan gemenskap finns från begynnelsen vissa gemensamma intressen av den karaktär att deras tillvaratagande – om också under uppsikt från gemenskapen – måste överlämnas till enskilda individer: avgörandet i tvister, bestraffningen av enskildas oberättigade övergrepp, uppsikt över bevattningen, särskilt i varma länder, och slutligen, under mycket primitiva förhållanden, de religiösa funktionerna. Sådana ämbetsuppdrag återfinns i den ursprungliga gemenskapsorganisationen under alla tider, så var det i den äldsta tyska markgemenskapen och så är det än i dag i Indien. De är självfallet utrustade med en viss maktfullkomlighet och representerar den första ansatsen till en statsmakt. Så

småningom stegras produktivkrafterna: den tätare bebyggelsen skapar än gemensamma, än stridiga intressen mellan de enskilda kommunerna, vilkas gruppering till större enheter i sin tur framkallar ny arbetsdelning, skapande av organ för att tillvarata gemensamma och avvärja motstridiga intressen. Dessa organ, vilka redan som representanter för hela gruppens gemensamma intressen intar en särställning som under vissa omständigheter kan skärpas till ett öppet motsatsförhållande till den enskilda kommunen, blir så småningom allt självständigare, dels på grund av att ämbetsutövningen nästan som en självklar sak går i arv i en värld, där de naturvuxna formerna förhärskar, dels på grund av att organen i och med ökningen av konflikterna med andra grupper blir allt mer outhärliga. Hur dessa samhällsorgan genom sin självständighet i förhållande till samhället med tiden kunde svinga sig upp till herravälde över samhället, hur den ursprunglige tjänaren där lyckan var gynnsam så småningom förvandlade sig till herre, hur denne herre alltefter omständigheterna framträdde som orientalisk despot eller satrap, som grekisk stamfurste, som keltisk klanhövding o.s.v., i vilken utsträckning han vid denna förvandling i yttersta hand betjänade sig av våld, hur slutligen de enskilda härskande personerna sammanslöt sig till en härskande klass – allt det behöver vi här inte gå in på. Här gäller det bara att konstatera att det alltid legat en samhällelig ämbetsutövning till grund för det politiska herraväldet och att det politiska herraväldet har blivit av varaktig karaktär endast i de fall där det fyllt denna sin samhällelige funktion. Hur många despotier som än uppstått och störtats i Persien och Indien, alla visste de mycket väl att de framför allt utgjorde gemensamhetsorgan för bevakningen av floddalarna, utan vilken inget åkerbruk var möjligt. Först de upplysta engelsmännen var det förbehållet att försumma detta i Indien; de lät bevakningskanalerna och slussarna förfalla och upptäcker nu äntligen genom de regelbundet återkommande hungersnödskatastroferna att de har försummat den enda åtgärd som hade kunnat göra deras herravälde i Indien åtminstone lika rättmätigt som deras föregångares.

Vid sidan av denna klassbildning försiggick en annan. Den naturliga arbetsdelningen inom den jordbrukande familjen tillät på ett visst stadium av välstånd att man anställde en eller flera främmande arbetskrafter. Detta var framför allt fallet i de länder, där det gamla gemensamhetsägandet till jorden redan fallit sönder eller där åtminstone gemensamhetsbruket fått ge vika för ifrågavarande familjers privata odling av sina jordlotter. Produktionen hade utvecklats därhän att den mänskliga arbetskraften nu kunde producera mera än som var nödvändigt för livets uppehälle och nödtorft. Medlen för att underhålla mer arbetskraft var för handen, medlen för att sysselsätta den likaså; arbetskraften fick ett värde. Men den egna kommunen och det förbund den tillhörde tillhandahöll ingen disponibel, överflödigt arbetskraft. Kriget däremot tillhandahöll sådan och kriget hade funnits lika länge som det bestått flera gemenskapsorganisationer vid sidan av varandra. Dittills hade man inte vetat vad man skulle göra med krigsfångarna, man slog helt enkelt ihjäl dem, tidigare hade man också ätit upp dem. Men på det "ekonomiska läget" nu uppnådda nivå fick de ett värde; man lät dem alltså leva och tillgodogjorde sig deras arbete. Sålunda tvingades våldet, i stället för att behärska det ekonomiska läget, tvärtom till tjänst hos det ekonomiska läget. *Slaveriet* var uppfunnet. Det blev snart den förhärskande produktionsformen hos alla folk som utvecklat sig utöver den naturvuxna gemenskapen men slutligen även en av huvudorsakerna till deras förfall. Först med slaveriet blev arbetsdelningen mellan jordbruk och industri i större omfattning möjligt och därmed den antika kulturens blomstring i det gamla Grekland. Utan slaveri ingen grekisk stat, ingen grekisk konst och vetenskap – utan slaveriet inget romarrike. Men utan den grundval som greker och romare lagt heller inget modernt Europa. Vi bör aldrig glömma att förutsättningen för hela vår ekonomiska, politiska, och intellektuella utveckling är ett tillstånd där slaveriet var lika nödvändigt som allmänt erkänt. I denna mening är vi berättigade att säga: Utan antikt slaveri ingen modern socialism.

Det är ett mycket billigt förfaringsätt att gå lös på slaveri och liknande institutioner i allmänna talesätt och utgjuta sig i högstämmd etisk harm över deras skändligheter. Tyvärr säger

man därmed ingenting annat än vad alla människor vet, nämligen att dessa antika inrättningar inte längre svarar mot våra nuvarande förhållanden och våra av dessa förhållanden bestämda känslor. Men därmed får vi inte ett ord till upplysning om hur dessa inrättningar uppkommit, varför de existerat och vilken roll de spelat i historien. Och medan vi ändå är inne på detta tema, så måste vi säga, hur motsägelsefullt och kätterskt det än må låta, att slaveriets införande under dåvarande förhållanden innebar ett stort framsteg. Det är nu en gång ett faktum att människan härstammar från djuren och därför behöver barbariska, nästan djuriska metoder för att arbeta sig ur barbariet. Den ursprungliga gemenskapsorganisationen bildar, där den fortsatt att äga bestånd, sedan årtusenden tillbaka grundvalen för den mest primitiva av alla statsformer, den orientaliska despotismen, från Indien till Ryssland. Endast i de områden, där den upplöstes, har folken kunnat göra vidare framsteg, och deras första ekonomiska framsteg bestod i ökningen och utvecklingen av produktionen medelst slavarbete. Det är tydligt att så länge det mänskliga arbetet ännu var så föga produktivt att det bara lämnade ett ringa överskott utöver de för uppehållet nödvändiga livsmedlen, så länge var det möjligt att öka produktivkrafterna och utvidga omsättningen, att utveckla stat och rättsväsen och lägga grunden till konst och vetenskap endast genom en ökad arbetsdelning, vilken som förutsättning krävde den stora arbetsdelningen mellan de massor, som utförde det enkla manuella arbetet, och ett fåtal privilegierade, som ledde arbetet, handeln, de statliga angelägenheterna och som senare sysselsatte sig med konst och vetenskap. Den enklaste och naturligaste formen för denna arbetsdelning var just slaveriet. Med de historiska betingelser, som gällde för den antika kulturen, framför allt den grekiska, kunde framsteget till ett på klassmotsättningar grundat samhälle endast äga rum i form av slaveri. T.o.m. för slavarerna betydde detta ett framsteg; krigsfångarna, från vilka den stora massan av slavar rekryterades, fick nu åtminstone behålla livet, i stället för att som tidigare mördas eller ännu tidigare t.o.m. halstras.

Låt oss i detta sammanhang infoga att alla hittillsvarande historiska motsättningar mellan utsugare och utsugna, mellan härskande och förtryckta klasser finner sin förklaring i just denna det mänskliga arbetets förhållandevis utvecklade produktivitet. Så länge den verkligt arbetande befolkningen tas i anspråk av sitt nödvändiga arbete i sådan utsträckning att den inte får någon tid över för samhällets gemensamma angelägenheter – arbetsledning, statsangelägenheter, rättsfrågor, konst, vetenskap o.s.v. – så länge måste det alltid finnas en särskild klass, som är befriad från det verkliga arbetet och ombesörjer dessa angelägenheter; varvid den förvisso aldrig har försummat att till sin egen fördel lägga en allt större arbetsbörda på de arbetande massorna. Först den genom storindustrin uppnådda enorma stegringen av produktivkrafterna medger att arbetet fördelas på alla samhällsmedlemmar utan undantag och att därigenom arbetstiden förkortas, så att alla får tillräckligt med tid över att delta i de allmänna samhällsangelägenheterna – teoretiskt såväl som praktiskt. Först nu har alltså varje slags härskande och utsugande klass blivit överflödigt, ja ett hinder för samhällets utveckling, och först nu kommer den också obönhörligt att likvideras, även om den aldrig så mycket är i besittning av det ”direkta våldet”.

Med samma rätt som herr Dühring rynkar på näsan åt den grekiska kulturen därför att den var grundad på slaveri, med samma rätt kan han följaktligen förebrå grekerna att de inte skaffade sig ångmaskiner och elektrisk telegraf. Och när han påstår att vårt moderna löneslaveri måste förklaras som en något omvandlad och mildrad kvarleva av slaveriet och inte ur sig självt (d.v.s. ur det moderna samhällets ekonomiska lagar), så betyder det antingen bara att lönarbetet lika väl som slaveriet är en form för undertryckande och klassherravälde, vilket varje barn vet, eller också är tesen falsk. Man kunde lika väl påstå att lönarbetet endast är en mildare form av kannibalism, som ju är den överallt konstaterade, ursprungliga formen för utnyttjande av besegrade fiender.

Därmed är klart angivet vilken roll våldet spelar i historien i förhållande till den ekonomiska utvecklingen. För det första grundar sig allt politiskt våld ursprungligen på en ekonomisk,

samhällelig funktion och ökar i samma mån som samhällsmedlemmarna genom den ursprungliga gemenskapens upplösning förvandlas till självständiga producenter och alltså bli allt mer främmande för dem som handhar förvaltningen av de gemensamma samhälleliga angelägenheterna. För det andra: sedan det politiska våldet emanciperat sig från samhället, förvandlat sig från tjänare till herre, kan det verka i två riktningar. Antingen verkar det i den lagbundna ekonomiska utvecklingens mening och riktning. I detta fall råder ingen strid mellan de båda och den ekonomiska utvecklingen påskyndas. Eller också verkar våldet i motsatt riktning och då måste det, med få undantag, i regel underkasta sig den ekonomiska utvecklingen. Dessa få undantag utgöres av enstaka fall av erövringar, där de mer primitiva erövrarna utrotat eller fördrivit ett lands befolkning samt förstört produktivkrafterna, som de inte förstod sig på att använda, eller låtit dem förfalla. Så gjorde de kristna i morernas Spanien med största delen av bevattningsverken, på vilka morernas högt utvecklade åkerbruk och trädgårdsskötsel grundade sig. Varje erövring från ett primitivare folks sida stör självfallet den ekonomiska utvecklingen och förintar talrika produktivkrafter. Men i det överväldigande flertalet fall av varaktig erövring måste den primitivare erövraren anpassa sig till de högre utvecklade "ekonomiska läget", så som det framgår ur erövringen; han assimileras av de erövrade och måste oftast t.o.m. anta deras språk. Låt oss emellertid bortse från erövringsfallen. Vi finner då att där ett lands inre statsmakt råkat i motsättning till den ekonomiska utvecklingen – vilket hittills på ett visst stadium har inträffat för nästan alla politiska våldssystem – där har kampen varje gång slutat med det politiska våldets störtande. Undantagslöst och obevekligt har den ekonomiska utvecklingen brutit sig väg – det senaste och mest slående beviset därför har vi redan omnämnt: den stora franska revolutionen. Om det ekonomiska läget och därmed även den ekonomiska författningen i ett land i enlighet med herr Dührings tes helt enkelt grundade sig på det politiska våldet så är det omöjligt att förklara varför det inte lyckades för Fredrik Vilhelm IV att trots sin "ståtliga krigshär" efter 1848 truga det medeltida skråväsendet och andra romantiska griller på järnvägarna, ångmaskinerna och den just uppblomstrande storindustrin i sitt land; eller varför kejsaren av Ryssland, som dock är ännu mäktigare, inte endast är ur stånd att betala sina skulder, utan heller inte kan upprätthålla sitt "våld" utan att ständigt låna från det "ekonomiska läget" i Västeuropa.

För herr Dühring är våldet det onda personifierat, den första våldshandlingen är för honom syndafallet, hela hans framställning är en enda vecklagan över att den hittillsvarande historien helt igenom besmittats med arvsynd, över att denna djävulsmakt, våldet, skändligt förfalskat alla naturliga och samhälleliga lagar. Men att våldet även spelar en annan roll i historien, en revolutionär roll, att det, enligt Marx' ord, fungerar som barnmorska åt varje gammalt samhälle som går havande med ett nytt, att det är det verktyg med vars hjälp den samhälleliga utvecklingen tvingar sig fram och bryter sönder förstenade och utdöda politiska former – om allt detta finner man inte ett ord hos herr Dühring. Endast under suckar och stönanden medger han att våldet möjligen kan bli nödvändigt för att störta den gamla utsugarhushållningen – tyvärr! ty varje användande av våld demoraliserar den som använder det. Och detta har han mage att säga trots det höga moraliska och kulturella uppsving, som blivit följderna av varje segerrik revolution! Han har mage att säga det i Tyskland, där en våldsamt sammanstötning, som kan komma att påtvingas folket, åtminstone skulle ha den förtjänsten att den utrotade den servilitet, som från det trettioåriga krigets förnedring har trängt in i folkmedvetandet. En sådan urvattnad moralistfilosofi utan kraft och must är han anspråksfull nog att vilja truga på det mest revolutionära parti som historien känner.

Engels: Inledning till Klasstriderna i Frankrike 1848-1850

Det härmed på nytt utgivna arbetet var Marx' första försök att på grundval av sin materialistiska uppfattning förklara ett stycke samtidshistoria ur det föreliggande ekonomiska läget. I det "kommunistiska manifestet" hade teorin i stora drag tillämpats på hela den nyare tidens historia, och i Marx' och mina artiklar i "Neue Rheinische Zeitung" hade den genomgående använts vid tolkningen av samtida politiska händelser. Här är det däremot fråga om att påvisa det inre orsakssammanhanget i en för hela Europa både kritisk och typisk, mångårig utveckling, alltså att i författarens andemening karakterisera de politiska händelserna såsom verkningar av i sista hand ekonomiska orsaker.

Vid bedömningen av händelser och händelsesammanhang i dagens historia är man aldrig i stånd att gå tillbaka till de *yttersta* ekonomiska orsakerna. Än i dag, när den hithörande fackpressen erbjuder ett så rikhaltigt material, är det omöjligt t.o.m. i England att dag för dag följa med, vad som sker inom industrin och handeln på världsmarknaden, och förändringarna i produktionsmetoderna, så att man vid vilken tidpunkt som helst kan få fram det allmänna resultatet av dessa på många sätt invecklade och ständigt växlande faktorer, av vilka de viktigaste dessutom under långa tidsperioder kan vara verksamma i det fördolda, innan de plötsligt gör sig våldsamt gällande på ytan. En klar överblick över en given periods ekonomiska historia uppnår man inte förrän i efterhand, sedan materialet insamlats och sorterats. Härvid är statistiken ett nödvändigt hjälpmedel, och den släpar alltid efter. När man skall bedöma dagens historiska skeenden, blir man därför alltför ofta tvungen att behandla den viktigaste faktorn som konstant, att behandla det ekonomiska läget i periodens början såsom givet för hela perioden och oföränderligt, eller att endast ta hänsyn till sådana förändringar, som har sin upprinnelse i det åskådliga händelseförloppet och som därför också ligger i öppen dag. Den materialistiska metoden måste därför endast alltför ofta nöja sig med att återföra de politiska konflikterna till intressekonflikter mellan de av den ekonomiska utvecklingen skapade samhällsklasserna och klassfraktionerna och att presentera de enskilda politiska partierna som mer eller mindre adekvata uttryck för dessa klasser och klassfraktioner.

Det är självklart, att detta oundvikliga försummande av de samtida förändringarna i det ekonomiska läget, som är den egentliga grundvalen för alla de händelseförlopp, som skall undersökas, måste utgöra en felkälla. Men det är oundvikligt, att betingelserna för en sammanfattande framställning av dagens historia innehåller felkällor – vilket dock inte tycks avhålla någon från att skriva dagshistoria. När Marx påbörjade detta arbete, var den ovannämnda felkällan ännu mer oundviklig. Att under revolutionstiden 1848/49 följa de samtida ekonomiska förändringarna eller att ens få en överblick över dem var en ren omöjlighet. Samma svårigheter rådde under de första månaderna av Marx' landsflykt i London, hösten och vintern 1849/50. Men det var just vid den tiden, som Marx tog itu med arbetet. Och trots de ogynnsamma yttre omständigheterna gjorde hans ingående kunskaper både om Frankrikes ekonomiska läge före och landets politiska historia efter februarirevolutionen det möjligt för honom att ge en framställning av händelseförloppet, som avslöjar dess inre sammanhang på ett alltjämt ouppnått sätt och som med glans har klarat de dubbla prov, som Marx själv sedan ställde den på.

Det första provet var en följd av att Marx från våren 1850 åter fick tid att ägna sig åt ekonomiska studier, närmast inriktade på de senaste tio årens ekonomiska historia. De fakta han därvid insamlade gjorde det fullständigt klart för honom, att de slutledningar var riktiga, som han tidigare halvt aprioristiskt hade fått fram ur ett bristfälligt material – nämligen, att världshandelskrisen 1847 var det egentliga upphovet till februari- och marsrevolutionerna, och att det industriella uppsving, som från mitten av 1848 efter hand återinträdde och nådde sin kulmen 1849 och 1850, var den pådrivande kraften bakom den europeiska reaktion, som på nytt började sticka upp huvudet. Detta var avgörande. Medan ännu de tre första artiklarna

(som publicerades i januari-, februari- och marshäftena av "N[eue] Rh[einische] Z[eitung]. Politisk-ekonomisk revy". Hamburg 1850) är fyllda av förväntningar på ett snart upprepat utbrott av revolutionär energi, bryter den av Marx och mig författade historiska översikten, publicerad i det sista, hösten 1850 utgivna dubbelhäftet (maj-oktober) en gång för alla med dessa illusioner: "En ny revolution är möjlig endast som följd av en ny kris. Men den kommer också lika säkert som en sådan." Men det var också den enda väsentliga ändring, som måste göras. Beträffande den tolkning av händelserna, som hade getts i de tidigare avsnitten, och den framställning av orsakssammanhangen, som där hade lämnats, behövde absolut ingenting ändras, vilket visas av framställningens fullföljande från den 10 mars till hösten 1850 i den nyssnämnda översikten. Jag har därför tagit med denna fortsättning som en fjärde artikel i det nu föreliggande nytrycket.

Det andra provet var ännu hårdare. Strax efter Louis Bonapartes statskupp den 2 december 1851 bearbetade Marx på nytt Frankrikes historia från februari 1848 fram till denna händelse, som för tillfället avslutade revolutionsperioden, ("Louis Bonapartes adertonde Brumaire", 3:e uppl., Hamburg, Meissner 1885.¹) I denna broschyr har den av oss skildrade perioden på nytt behandlats, om också mera kortfattat. Om man jämför denna andra framställning – som skrivits i ljuset av den avgörande händelse, som inträffade mer än ett år senare – skall man finna, att författaren endast behövde företa smärre ändringar.

Vad som ger vår skrift en alldeles särskild betydelse, är det förhållandet, att den för första gången uttalar den formel, i vilken världens alla arbetarpartier med instämmande i korthet har sammanfattat sitt krav på en ekonomisk omgestaltning: samhällets övertagande av produktionsmedlen. I det andra kapitlet, med hänсыftning på "rätten till arbete", vilken betecknas som "den första tafatta formel, i vilken proletariats revolutionära krav sammanfattas", heter det: "... men bakom rätten till arbete står makten över kapitalet och bakom makten över kapitalet *tillägnet av produktionsmedlen*, deras expropriering under den organiserade arbetarklassen, alltså upphävandet av lönarbetet liksom av kapitalet och av deras inbördes förhållanden." Här är alltså för första gången den sats formulerad, genom vilken den moderna arbetarsocialismen skarpt skiljer sig såväl från alla olika schatteringar av den feodala, borgerliga, småborgerliga etc. socialismen som från den utopiska och den ursprungliga arbetarkommunismen. När Marx senare utsträckte formeln till att även gälla ett tillägnande av bytesmedlen, så utgjorde denna utvidgning – som för övrigt enligt "Kommunistiska manifestet" var en självklarhet – endast en ofrånkomlig konsekvens av huvudsatsen. Några klyftiga herrar i England har sedan ytterligare tillfogat, att även "medlen till fördelning" skulle överföras till samhället. Det torde bli svårt för dessa herrar att förklara, vilka dessa från produktions- och bytesmedlen skilda ekonomiska fördelningsmedel är. Det skulle möjligen vara, att man avser *politiska* fördelningsmedel, såsom skatter och fattigvård, ävensom donationer av Sachsenwaldtyp och liknande. Men där handlar det ju för det första om fördelningsmedel, som redan är i samhällets, statens eller kommunens ägo, och för det andra vill vi ju avskaffa dem.

När februarirevolutionen utbröt, var vi alla, beträffande våra föreställningar om revolutionära rörelsers betingelser och förlopp, fångna i de tidigare historiska erfarenheterna, framförallt från Frankrike. Det var ju den franska revolutionen, som hade dominerat hela Europas historia sedan 1789, och därifrån hade också nu signalen till den allmänna omvälvningen utgått. Det var alltså både självklart och oundvikligt, att våra föreställningar om arten och förloppet av den i Paris i februari 1848 proklamerade "sociala" revolutionen, proletariats revolution, var starkt färgade av intrycken och minnesbilderna från 1789 till 1830. Och när därtill resningen i Paris gav eko i de segerrika upproren i Wien, Milano och Berlin, när hela Europa rycktes med i rörelsen ända bort till den ryska gränsen, när sedan i juni det första stora slaget om

¹ svensk övers. *Louis Bonapartes adertonde Brumaire*, Sthlm, Arbetarkultur 1939.

herraväldet utkämpades mellan proletariatet och bourgeoisin i Paris, när till och med bourgeoisins klass-seger så hårt skakade denna bourgeoisin i alla länder, att den åter kastade sig i armarna på den nyss störtade monarkisk-feodala reaktionen – ja, under dessa förhållanden kunde det för oss inte råda något tvivel om att den stora, avgörande kampen hade brutit ut, och att den måste utkämpas under en enda lång och skiftande revolutionsperiod men endast kunde sluta med proletariatets definitiva seger.

Efter nederlagen 1849 delade vi ingalunda de illusioner, som hystes av den vulgärdemokrati, som grupperats partivis kring de provisoriska framtidsregeringarna. Vulgärdemokraterna räknade med en snar, en gång för alla avgörande seger för "folket" över "förtryckarna". Vi räknade med en långvarig kamp, sedan "förtryckarna" bortsopats, en kamp som skulle komma att utkämpas mellan de motsatta element, som doldes just inom detta "folk". Vulgärdemokratin väntade det nya utbrottet vilken dag som helst. Vi förklarade redan på hösten 1850, att åtminstone *första* avdelningen av den revolutionära perioden nu var avslutad, och att man inte kunde räkna med någon ny, förrän en ny ekonomisk världskris skulle bryta ut. Därför bannlystes vi också som förrädare mot revolutionen av just de personer, vilka senare nästan utan undantag slöt fred med Bismarck – i den mån denne fann det vara mödan värt.

Men historien har visat, att även vi hade fel, och den har avslöjat vår dåvarande åsikt som en illusion. Den har gått ännu längre och inte endast gjort slut på vår dåvarande villfarelse. Den har också totalt vänt upp och ned på de betingelser, under vilka proletariatet måste kämpa. 1848 års kampmetoder är idag i alla avseenden föråldrade, ett faktum, som vid detta tillfälle är värt en närmare granskning.

Alla revolutioner hittills har gått ut på att störta ett bestämt klassherravälde och ersätta det med ett annat. Men alla hittillsvarande härskande klasser har endast utgjort små minoriteter gentemot den behärskande folkmassan. Så blev då en härskande minoritet störtad, och en annan grep i dess ställe statsrodret och omformade de statliga organen efter sina syften. Det gällde varje gång den minoritet, som genom den ekonomiska utvecklingsnivån hade fått möjlighet och intresse att överta makten, och därför och endast därför slöt den behärskade majoritetsgruppen upp på den segrande minoritetens sida, eller också resignerade den inför omvälvningen. Men om vi bortser från det konkreta innehåll, som varje gång förelåg, så hade alla dessa revolutioner det gemensamt, att de alla var minoritetsrevolutioner. Till och med när majoriteten medverkande, så skedde det – medvetet eller inte – endast som medhjälpare åt en minoritet. Men därigenom – eller redan genom majoritetens passiva, motståndslösa hållning – fick minoriteten ett sken av att företräda hela folket.

Efter den första stora framgången splittrades i regel den segerrika minoriteten. Den ena hälften var nöjd med vad man hade uppnått, medan den andra ville gå längre och uppstälde nya krav, som åtminstone delvis låg i den stora massans verkliga eller skenbara intresse. I enstaka fall genomdrevs också dessa radikalare krav. Men ofta gällde detta endast för tillfället. Det moderata partiet tog åter ledningen, och den slutliga vinsten gick åter helt eller delvis förlorad. De besegrade skriade då om förräderi eller skyllde nederlaget på slumpen. Men i verkligheten låg saken mestadels till på följande sätt: Den första segerns landvinningar säkrades först i och med den andra segern, genom det radikalare partiet. När denna andra seger hade vunnits och därmed de för ögonblicket viktigaste målen var uppnådda, försvann de radikala och deras framgångar på nytt från skådeplatsen.

Alla revolutioner under nyare tiden, ända från den stora engelska revolutionen på 1600-talet, uppvisar dessa drag, som tycktes vara oskiljaktiga från varje revolutionär kamp. De föreföll att vara tillämpliga även i fråga om proletariatets strider för sin frigörelse, detta så mycket mer som just 1848 de människor lätt kunde räknas, som någorlunda begrep, åt vilket håll denna frigörelse kunde sökas. De proletära massorna var efter segern inte ens i Paris klara över vilken väg de skulle slå in på. Och ändå var rörelsen där instinktiv, spontan, omöjlig att slå

ner. Var inte just detta en situation, då en revolution måste lyckas – visserligen ledd av en minoritet, men denna gång inte i minoritetens intresse utan i verklig mening i majoritetens? När de stora folkmassorna hade varit så lätta att vinna under alla längre revolutionsperioder blott och bart medelst vackra löften från de framträngande minoriteterna, skulle de då nu vara mindre påverkbara av idéer, som direkt avslöjade deras ekonomiska situation och inte var något annat än det klara, rationella uttrycket för deras av dem själva ännu inte fattade, ännu endast oklart kända behov? Visserligen hade denna massornas revolutionära stämning nästan alltid och i regel mycket snart lämnat rum för en avmattning eller rentav slagit om i sin motsats, så snart illusionen gått upp i rök och besvikelsen inträtt. Men här var det inte fråga om fagra löften utan om förverkligandet av den stora massans verkliga behov, vilka visserligen ingalunda stod klara för denna stora massa, men som snart nog måste komma att göra det i samband med det praktiska genomförandet och dess påtagliga vittnesbörd. Nu hade ju, som Marx påvisat i sin tredje artikel, den ur 1848 års ”sociala” revolution uppkomna borgerliga republikens utveckling våren 1850 resulterat i en koncentration av den verkliga makten i händerna på den till på köpet monarkistsinnade storbourgeoisin. Däremot hade alla andra samhällsklasser, bönder såväl som småborgare, grupperat sig kring proletariatet på så sätt, att inte de utan proletariatet, som hade lärt av erfarenheten, måste bli den avgörande faktorn vid och efter den gemensamma segern. Måste inte under sådana förhållanden alla utsikter föreligga, för att minoritetens revolution skulle slå över i majoritetens?

Historien har korrigerat oss och alla, som tänkte på liknande sätt. Den har klargjort, att den ekonomiska utvecklingsnivån på kontinenten då ännu inte på långt när var mogen för ett avskaffande av det kapitalistiska produktionssättet. Detta har visat sig genom den ekonomiska revolution, som efter 1848 har spritt sig över hela kontinenten och nu verkligen har skaffat storindustrin fotfäste i Frankrike, Österrike, Ungern, Polen och nyligen även Ryssland samt dessutom gjort Tyskland till ett första rangens industriland – allt detta på kapitalistisk grundval, som tydligen ännu år 1848 är mycket expansionsduglig. Men det är just denna industriella revolution, som först nu överallt har skapat klarhet i klassförhållandena. Den har avskaffat en mängd från manufakturperioden och i södra Europa t.o.m. från skråhantverket kvarlevande mellangrupper och skapat en verklig bourgeoisie och ett verkligt storindustriellt proletariat samt skjutit dem i förgrunden i den industriella utvecklingen. Men därigenom har kampen mellan dessa båda stora klasser, vilka år 1848 utanför England endast fanns i Paris och möjligen några stora industricentra, kommit att spridas över hela Europa och uppnått en våldsamhet, som ännu 1848 var otänkbar. Den gången fanns de många oklara sektevangelierna med sina patentmediciner. Idag finns den *enda* allmänt erkända, kristallklara och beträffande kampens slutmål skarpt formulerade teori, som Marx uppställt. Den gången fanns geografiskt och nationellt skilda och skiftande, outvecklade folkmassor, vilka endast hölls ihop av känslan av gemensamma lidanden och i sin rådlöshet kastades mellan hopp och förtvivlan. Idag finns *en enda* stor internationell armé av socialister, som oupphörligt marscherar framåt, dagligen tillväxer i antal och utvecklas i fråga om organisation, disciplin, insikt och segervisshet. När inte ens denna proletariatets mäktiga armé ännu har nått målet, när den inte alls är i stånd att tillkämpa sig segern i *ett enda* stort slag utan måste långsamt rycka fram under seg kamp från ställning till ställning, så bevisar detta en gång för alla, hur omöjligt det var att år 1848 åstadkomma den sociala omvälvningen genom en enkel överrumpling.

En bourgeoisie, splittrad i två dynastiskt-monarkiska sektioner, men som dock framförallt krävde lugn och ro för sina penningaffärer – gentemot den ett visserligen besekrat men likväl alltjämt hotfullt proletariat, kring vilket småborgarna och bönderna mer och mer grupperade sig – det ständiga hotet om ett våldsamt utbrott, som trots allt inte erbjöd någon utsikt till en slutgiltig lösning – denna situation var liksom skapad för den tredje, skendemokratiske pretendentens, Louis Bonapartes, statskupp. Med arméns hjälp gjorde denne den 2 december 1851 slut på den spända situationen och tryggade det inre lugnet i Europas stater för att i

stället lyckliggöra dem med en ny krigsperiod. Epoken med revolutioner underifrån var för tillfället avslutad. Nu följde i stället en epok med revolutioner uppifrån.

Det imperialistiska bakslaget 1851 bevisade på nytt, hur omogna den tidens proletära förväntningar var. Men det kom samtidigt att skapa de betingelser, under vilka de måste mogna. Det inre lugnet tryggade den fulla utvecklingen av det nya industriella uppsvinget. Nödvändigheten att sysselsätta armén och att leda den revolutionära strömfåran utåt gav upphov till de krig, i vilka Bonaparte under förevändning att tillämpa "nationalitetsprincipen" försökte skaffa Frankrike besittningar. Hans efterare Bismarck tillämpade samma politik för Preussens del. Han genomförde sin statskupp, sin revolution "von oben", år 1866 gentemot tyska förbundet och Österrike och i inte mindre grad gentemot den preussiska konfliktkammaren². Men Europa var för trångt för två Bonaparter. Och så ville historiens ironi, att Bismarck störtade Bonaparte och att konung Wilhelm av Preussen inte endast återupprättade det småtyska kejsardömet utan också den franska republiken. Men det allmänna resultatet var, att i Europa – med undantag för Polen – de stora nationernas självständighet och inre enande hade blivit ett faktum. Detta skedde visserligen i relativt begränsad omfattning men ändå i sådan utsträckning, att arbetarklassens utvecklingsprocess inte längre i väsentlig grad hämmades av nationella förvecklingar. De som varit dödgrävare för 1848 års revolution, hade blivit dess testamentsexekutorer. Och bredvid dem reste sig redan hotfullt 1848 års arvtagare, proletariatet, i *Internationalen*. Efter kriget 1870-71 försvinner Bonaparte från skådeplatsen. Bismarcks mission är nu fullbordad, och han kan åter degraderas till ordinär lantjunkare. Periodens avslutning utgöres av Pariskommunen. Ett lömskt försök av Thiers att beröva det parisiska nationalgardet dess artilleri blev signalen till ett segerrikt uppror. Det visade sig på nytt, att i Paris är inte längre någon annan revolution tänkbar än en proletär sådan. Efter segern tillföll makten helt naturligt och alldeles av sig själv arbetarklassen. Och än en gång visade det sig, hur omöjligt detta arbetarklassens maktövertagande var ännu tjugo år efter den tid, som vi skildrat i vår skrift. Å ena sidan lämnade Frankrike Paris i sticket och såg endast på, hur staden förblödde under MacMahons kulregn. Å andra sidan sönderfrättes kommunen i den meningslösa striden mellan de två partier, som sprängde den: blanquisterna (majoriteten) och proudhonisterna (minoriteten), och ingetdera av dem visste, vad som måste göras. Den seger, som man hade fått till skänks 1871, blev på så sätt lika ofruktbar som överrumplingen 1848.

Man trodde nu, att det stridbara proletariatet slutgiltigt hade gått i graven med Pariskommunen. Men det blev alldeles tvärtom: Från Pariskommunen och det fransk-tyska kriget daterar sig proletariatets väldigaste uppsving. Den totala omvälvningen i hela krigsväsendet – hela den vapenföra befolkningens enrullering i de arméer, som hädanefter måste räknas i miljoner; skjutvapen, kanoner och sprängämnen av dittills okänd verkan – gjorde å ena sidan tvärt slut på den bonapartistiska krigsperioden och tryggade den fredliga industriella utvecklingen genom att omöjliggöra varje annat krig än ett världskrig av fruktansvärd ohygglighet och med absolut oberäknelig utgång. Å andra sidan drev militärväsendet på grund av de i geometrisk progression stigande kostnaderna upp skatterna till orimliga proportioner, och på så sätt hamnade folkets fattigare klasser i armarna på socialismen. Annexionen av Elsass-Lothringen, som var den närmaste orsaken till den vettlösa kapprustningen, kunde visserligen i chauvinistisk anda hetsa den franska och den tyska bourgeoisin mot varandra, men för arbetarna i de bägge länderna blev den till ett nytt föreningsband. Och årsdagen av Pariskommunen blev det samlade proletariatets första gemensamma högtidsdag.

Kriget 1870/71 och Pariskommunens nederlag hade, som Marx förutsagt, för tillfället förskjutit den europeiska arbetarrörelsens tyngdpunkt från Frankrike till Tyskland. I Frankrike

² Syftar på en konflikt mellan Preussens konung Wilhelm och den preussiska lantdagens representanthus.

dröjde det givetvis flera år, innan man hade hämtat sig efter åderlåtningen i maj 1871. I Tyskland däremot, där industrin, som till på köpet rent drivhusmässigt befrämjades av den franska miljardvälsignelsen, utvecklades i ett allt raskare tempo, växte socialdemokratien ännu mycket snabbare och stabilare. Tack vare det stora intresse, varmed de tyska arbetarna utnyttjade den år 1866 införda allmänna rösträtten ligger partiets häpnadsväckande frammarsch öppen för hela världen i obestridliga siffror. 1871: 102.000, 1874: 352.000, 1877: 493.000 socialdemokratiska röster. Sedan kom höga vederbörandes värdering av dessa framsteg i form av socialistlagarna. Partiet sprängdes tillfälligt, och röstsiffran sjönk år 1881 till 312.000. Men denna tillbakagång övervanns snabbt, och nu – under trycket av undantagslagarna, utan tidningspress, utan yttre organisation, utan förenings- och mötesrätt – nu först kom den snabba utbredningen på allvar. 1884: 550.000, 1887: 763.000, 1890: 1.427.000 röster. Då förklarades statens hand. Socialistlagen försvann. Det socialistiska röstetalet steg till 1.787.000, mer än en fjärdedel av samtliga avgivna röster. Regeringen och de härskande klasserna hade förbrukat alla sina möjligheter – till ingen nytta, utan framgång. De påtagliga bevis på sin vanmakt, som myndigheterna hade måst erfa, från nattvaktaren till rikskanslern – och detta från de föraktade arbetarna! – dessa bevis kunde räknas i miljoner. Staten hade uttömt sina resurser, medan arbetarna just hade börjat ta sina i anspråk.

Men de tyska arbetarna hade gjort sin sak ännu en stor tjänst vid sidan av den primära, som bestod i deras blotta existens som det starkaste, bäst disciplinerade och snabbast växande partiet. De hade försett sina kamrater i alla länder med ett nytt vapen, ett av de skarpaste, genom att demonstrera för dem, hur man utnyttjar den allmänna rösträtten.

Den allmänna rösträtten hade redan länge existerat i Frankrike men hade där råkat i vanrykte genom det sätt, varpå den missbrukats av den bonapartistiska regeringen. Efter Paris-kommunen fanns det inget arbetarparti, som kunde utnyttja den. Även i Spanien hade man allmän rösträtt, sedan republiken införts, men i detta land avstod alla allvarligt syftande oppositionspartier sedan gammalt från att delta i valen. Också de schweiziska erfarenheterna av den allmänna rösträtten var allt annat än uppmuntrande för ett arbetarparti. I de romanska länderna hade de revolutionära arbetarna vant sig att betrakta rösträtten som en fälla, ett instrument för regeringens bedrägeri. I Tyskland låg saken annorlunda till. Redan ”Kommunistiska manifestet” hade proklamerat kampen för allmän rösträtt, för demokrati, såsom en av det stridande proletariats främsta och viktigaste uppgifter, och Lassalle hade åter tagit upp denna punkt. När nu Bismarck såg sig nödsakad att införa rösträtten som det enda medlet att intressera folkmassorna för regeringens planer, tog våra arbetare omedelbart saken på allvar och sände August Bebel till den första konstituerande riksdagen. Och från den dagen har de utnyttjat rösträtten på ett sätt, som för dem har lönat sig tusenfalt och därtill tjänat arbetarna i alla länder som förebild. De har, för att använda det franska marxistiska programmets ord, förvandlat rösträtten de *moyen de duperie qu'il a été jusqu'ici*, en instrument d'émancipation – från ett medel till bedrägeri, som den hittills varit, till ett verktyg för frigörelse. Och även om den allmänna rösträtten inte medförde någon annan vinst, än att vi kunde räkna våra styrkor vart tredje år; att den genom den regelbundet konstaterade, oväntat snabba ökningen av vårt röstetal ökade arbetarnas segervisshet i samma grad som motståndarnas skräck och på så sätt blev vårt bästa propagandamedel; att den höll oss noga underrättade om både vår egen och våra motståndarpartiers styrka och därigenom gav oss en säker måttstock för planeringen av våra aktioner och i lika hög grad skyddade oss mot obefogad tveksamhet som mot förhastad dumdristighet – även om detta vore vår enda vinst av rösträtten, så vore det redan mer än tillräckligt. Men den har gett oss mycket mer. I valagitationen har vi fått ett ojämförligt medel att komma i kontakt med folkmassorna, där de ännu står oss fjärran, att tvinga alla partier att inför allt folket försvara sina åsikter och handlingar mot våra angrepp. Dessutom har våra representanter i riksdagen fått en tribun, från vilken de kunnat tala med en helt annan auktoritet och frihet till sina motståndare i

parlamentet liksom till massorna utanför än i pressen och på mötena. Vad hjälpte socialist-lagen regeringen och bourgeoisin, när valagitationen och de socialistiska riksdagstalen ständigt bröt igenom den?

Men med detta framgångsrika utnyttjande av den allmänna rösträtten hade proletariatet börjat tillämpa en helt ny kampmetod, som snabbt utvecklades. Man fann, att de statliga inrättningar, i vilka bourgeoisins herravälde organiserats, ger ännu bättre angreppsmöjligheter, varigenom arbetarklassen kan bekämpa just dessa statliga inrättningar. Man deltog i valen till de enskilda lantdagarna, till de kommunala representationerna, till yrkesdomstolarna, man stred med bourgeoisin om varje post, vid vars besättande en tillräcklig del av proletariatet hade rösträtt. Och så kom bourgeoisin och regeringen i den situationen, att de betydligt mer fruktade arbetarpartiets lagliga än dess illegala aktioner, kände större fruktan för de framgångsrika valen än för framgångsrika revolutioner.

Ty även här hade kampens betingelser väsentligt förändrats. Revolutionen av den äldre modellen, gatustrider vid barrikaderna, som fram till 1848 hade varit slutligt avgörande, var nu i stor utsträckning föråldrad.

Låt oss inte skapa några illusioner i detta avseende. En verklig seger för rebellerna över militären i gatustriden, en seger som i en drabbning mellan två arméer, är något ytterligt sällsynt. Men lika sällan hade upprorsmännen syftat till något sådant. För dem gällde det närmast att göra trupperna möra genom en moralisk påverkan, som inte alls eller i obetydlig utsträckning kan tillgripas vid en strid mellan två länders krigförande arméer. Om en dylik påverkan får effekt, så sviker truppen eller tappar befälhavarna huvudet, och upproret segrar. Om den inte får effekt, så faller militärens överlägsenhet i fråga om utrustning, disciplin och skolning, enhetlig ledning och planmässig användning av stridskrafterna utslaget, även om trupperna är numerärt underlägsna. Det mesta, som upproret kan åstadkomma i fråga om taktisk aktion, är det fackmässiga uppbyggandet och försvaret av en enstaka barrikad. Ömsesidigt understöd, uppsättande och användande av reserver, kort sagt den för försvaret av en stadsdel – att nu inte tala om en hel storstad – nödvändiga samverkan och växelverkan mellan de enskilda avdelningarna praktiseras endast mycket bristfälligt eller inte alls. Koncentrationen av stridskrafterna till en avgörande punkt bortfaller därmed av sig själv. Det passiva försvaret blir på så sätt den dominerande stridsmetoden. När det gäller angrepp, samlar man sig här och där, dock endast i undantagsfall, till spontana framstötter och flankangrepp, men i regel inskränker man sig till att besätta de ställningar, som övergivits av de retirerande trupperna. Härtill kommer, att militären förfogar över artilleri och har välutrustade och övade ingenjörstrupper, stridsmedel, som rebellerna i regel helt saknar. Det är alltså inte underligt, att med största hjältemod utkämpade barrikadstrider – Paris juni 1848, Wien oktober 1848, Dresden maj 1849 – slutade med upprorsmännens nederlag, så snart de angripande befälhavarna, ohämmade av politiska hänsyn, handlade enligt rent militära synpunkter, och deras soldater förblev pålitliga.

De talrika framgångar, som rebellerna hade fram till 1848, berodde på många orsaker. I Paris i juli 1830 och februari 1848 liksom i de flesta gatustrider i Spanien stod ett borgargarde mellan de upproriska och militären. Detta borgargarde gick antingen över på upprorets sida, eller också påverkade det genom sin ljumma och obeslutsamma hållning trupperna, så att dessa vacklade. Det hände till på köpet, att borgargardet överlämnade vapen åt rebellerna. Där borgargardet redan från början uppträdde mot upproret, såsom i Paris i juni 1848, slogs revolten också ned. I Berlin 1848 segrade folket dels genom den betydande tillströmningen av nya stridskrafter natten till och på morgonen den 19 (mars), dels på grund av truppernas utmattning och dåliga förplägnad, och dels slutligen till följd av den slentrianmässiga ordergivningen. Men överallt tillkämpade man sig segern, på grund av att trupperna svek och att befälhavarna förlorade initiativförmågan eller saknade beslutanderätt.

Till och med under gatustridernas klassiska period var alltså barrikadens betydelse mer moralisk än materiell. Den var ett medel att knäcka militärens beslutsamhet. Om barrikaden höll stånd, tills detta lyckades, var segern vunnen, i annat fall var man slagen. <Detta är den huvudsynpunkt, som man måste hålla fast vid, även när man undersöker chanserna för eventuella framtida gatustrider.>³

Dessa chanser⁴ var redan 1849 ganska dåliga. Bourgeoisin hade överallt kämpat på regeringens sida. ”Bildning och förmögenhet” hyllade och förplägade militären, när den ryckte ut mot de upproriska. Barrikaden hade förlorat sin trollkraft. Bakom den såg soldaten inte längre ”folket” utan rebeller, uppvigglare, plundrare, expropriatörer, samhällets avskum. Officerarna hade med tiden lärt sig gatustridernas taktik. De marscherade inte längre utan betäckning rakt mot det provisoriska bröstväret utan kringgick det över gårdstomter och genom trädgårdar och hus. Och med en smula skicklighet lyckades detta i nio fall av tio. Sedan dess har ännu mycket mer förändrats, allt till militärens fördel. Om storstäderna har blivit betydligt större, så gäller detta i ännu högre grad om arméerna. Paris och Berlin har inte blivit fyra gånger större sedan 1848, men deras garnisoner har svällt ut mer än så. Dessa garnisoner kan med järnvägarnas hjälp mer än fördubblas på 24 timmar och på 48 timmar växa ut till jättearméer. Beväpningen av dessa numerärt enormt förstärkta trupper har blivit ojämförligt mycket effektivare. År 1848: det slätborrade, framladdade slaglåsgeväret, i dag: det finkalibriga, bakladdade magasinsgeväret, som skjuter fyra gånger så långt, tio gånger så säkert och tio gånger så snabbt som det förra. Den gången: artilleriets relativt svagt verkande massiva kulor och kartescher, i dag: spränggranaterna, varav en enda är tillräcklig för att rasera den bästa barrikad. På den tiden använde ingenjörstrupperna spetshackor, när en brandmur skulle genombrytas, i dag har man dynamitpatroner.

På rebellernas sida däremot har alla förutsättningar försämrats. Ett uppror med sympatisörer inom alla befolkningsskikt lär väl knappast återkomma. I klasskampen kommer väl aldrig mer befolkningens alla mellanskikt att så mangrant grupperas kring proletariatet, att det reaktionära parti, som sluter upp kring bourgeoisin, nästan försvinner bredvid denna gruppering. Alltså kommer ”folket” alltid att verka splittrat, och därmed försvinner en drivkraft, som var ytterst verksam år 1848. Om ett större antal utbildade soldater ansluter sig till de upproriska, kommer deras beväpning att bli ett svårlöst problem. Vapenbutikernas jakt- och tävlingsbössor kan inte ens i närkampen mäta sig med soldaternas magasinsgevä. Dessutom är det tänkbart, att polisen redan har gjort de förstnämnda obrukbara genom att avlägsna någon del av mekanismen. Fram till 1848 kunde man av krut och bly själv tillverka den behövliga ammunitionen. Numera är patronerna olika för olika gevärstyper och liknar varandra endast i det avseendet, att de är produkter av storindustrin och alltså inte kan tillverkas för hand. De flesta gevä är alltså oanvändbara, om man inte har tillgång till den ammunition, som är speciellt avpassad för dem. Och slutligen är de efter 1848 nyuppförda kvarteren i storstäderna byggda med långa, raka, breda gator, som enkom avsedda att lätt kunna bestrykas med artilleri- och gevärseld. Den revolutionär, som på eget bevåg utvalde de nya arbetarkvarteren i norra och östra Berlin som skådeplats för barrikadstrider, vore komplett galen. <Innebär detta, att gatustrider framdeles inte kommer att spela någon roll? Ingalunda. Det betyder bara, att betingelserna sedan 1848 har blivit betydligt ogynnsammare för civilkämparna och så mycket gynnsammare för militären. En framtida gatustrid kan alltså genomföras segerrikt, endast om detta ogynnsamma läge uppväges av andra faktorer. Den kommer därför att bli mera sällsynt i början av en stor revolution än under dess fortsatta förlopp, och revolutionen kommer att kräva större krafter för genomförandet. Men dessa kommer väl då, liksom under hela den

³ Spetsiga klammer markerar sådana ställen i texten, som ströks med hänsyn till ”betänkligheter hos de revoltförordningsängsliga” (Engels) i partistyrelsen i Berlin.

⁴ (2:a versionen:) Chanserna var för övrigt.

stora franska revolutionen och den 4 september och 31 oktober 1870 i Paris, att välja det öppna angreppet i stället för den passiva barrikadtaktiken.>

Inser läsaren nu, varför de makthavande absolut vill försätta oss i ett läge, där geväret ger eld och sabeln hugger in? Varför man idag beskyller oss för feighet, därför att vi inte utan vidare vill ge oss ut på gatan, där vi på förhand är vissa om att lida nederlag? Varför man så ivrigt bönfäller oss att för en gångs skull bli kanonmat?

Herrarna har verkligen ingenting för sina böner och utmaningar. Så dumma är vi inte. De kunde lika gärna be fienden i nästa krig, att han ställer upp sina trupper i Fredrik II:s linjeformering eller i hela divisionskolonner à la Wagram och Waterloo och beväpnar sitt folk med flintlåsgevär. Om betingelserna för kriget mellan nationerna har ändrats, så gäller detta i lika hög grad för klasskampen. Överrumplingarnas tid är förbi, och revolutioner genomföres inte numera av små medvetna minoriteter i spetsen för stora, omedvetna massor. När det gäller en fullständig omgestaltning av samhällets organisation, måste massorna själva vara med, måste de själva redan ha fattat vad det rör sig om och vad de vågar liv och blod för.⁵ Detta har de senaste femtio årens historia lärt oss. Men för att massorna skall förstå, vad som måste göras, krävs det långvarigt, uthålligt arbete. Det är just detta arbete, som vi nu bedriver, och detta så framgångsrikt, att motståndarna bringas till förtvivlan.

Även i de romanska länderna inser man mer och mer, att den gamla taktiken måste revideras. Överallt har man följt det tyska exemplet att utnyttja rösträtten och erövra alla tillgängliga poster, <överallt har den oförberedda revolten fått träda i bakgrunden>. I Frankrike har marken sedan mer än hundra år underminerats av revolution på revolution. Det finns i detta land inte ett enda parti, som inte har gjort sin insats i fråga om konspirationer, uppror och alla andra revolutionära aktioner. Till följd härav är regeringens armé ingalunda pålitlig och förutsättningarna för en revolutionär kupp därför betydligt gynnsammare än i Tyskland. Men även i detta Frankrike inser socialisterna alltmer, att någon varaktig seger inte är möjlig, innan de vunnit folkets stora massa för sin sak – det vill säga i detta fall bönderna. Tålmodigt propagandaarbete och parlamentarisk verksamhet har man också här kommit att betrakta som partiets närmaste uppgifter. Och framgångarna har inte uteblivit. Man har inte endast erövat en hel rad mandat i de kommunala församlingarna, utan det sitter också 50 socialister i kamrarna, och dessa har redan störtat tre av republikens regeringar och en president. I föl tilltvingade sig Belgiens arbetare rösträtt och segrade i en fjärdedel av valkretsarna. I Schweiz, Italien, Danmark, ja, t.o.m. i Bulgarien och Rumänien är socialisterna representerade i parlamenten. I Österrike är alla partier överens om att man inte längre kan vägra oss tillträde till riksrådet. Att vi skall komma in där, är säkert; man tvistar endast ännu om genom vilken dörr. Och till och med i den berömda Semskej Sobor i Ryssland, denna nationalförsamling, mot vilken den unge Nikolaus förgäves söker rida spärr – t.o.m. där kan vi med visshet räkna med att vara representerade.

Självfallet avstår inte våra utländska kamrater från rätten att göra revolution. Rätten till revolution är ju överhuvud den enda *verkligt* "historiska rätten", den enda på vilken alla moderna stater utan undantag stöder sig – inklusive Mecklenburg, vars adelsrevolution fullbordades 1755 genom den s.k. "arvföreningen", feodalismens än i dag giltiga, ärorika dokument. Rätten till revolution är så obestriddligt erkänd i det allmänna medvetandet, att t.o.m. general Boguslavski enbart ur denna folkrätt härleder den rätt till statskupp, som han gör anspråk på för sin kejsares räkning.

Men vad som än må inträffa i andra länder, så intar den tyska socialdemokratin en särställning och har därmed också åtminstone för tillfället en speciell uppgift. De två miljoner väljare, som den skickar till valurnorna, utgör jämte de unga män och kvinnor, som utan rösträtt står

⁵ 2:a versionen:) vad de skall kämpa för.

bakom dessa väljare, den talrikaste, mest kompakta massan, den avgörande maktfaktorn⁶ inom den internationella proletära armén. Denna folkmassa svarar redan nu för mer än en fjärdedel av de avgivna rösterna. Och enligt vad som framgår av delvalen till riksdagen, de delstatliga lantdagsvalen, kommunalvalen och valen till yrkesdomstolarna, så ökar den outhärligt. Dess tillväxt sker lika spontant, oavbrutet och oemotståndligt och samtidigt lika lugnt som en naturprocess. Alla regeringsingripanden mot den har visat sig fruktlösa. Redan idag kan vi räkna med 2 1/4 miljon väljare. Om denna utveckling fortsätter, kommer vi att vid sekelskiftet ha erövrat större delen av samhällets mellanskikt, småborgare liksom småbönder, och ha växt ut till den avgörande maktfaktorn i landet, inför vilken alla andra makter måste böja sig, vare sig de vill eller inte. Att fortsätta denna stadiga tillväxt, tills den av sig själv växer det nuvarande⁷ regeringssystemet över huvudet, <att inte riva upp denna dagligen i styrka tillväxande maktfaktor i förpostfäktningar utan bevara den intakt till avgörandets dag,> det är vår huvuduppgift. Och det finns bara ett medel, som tillfälligt skulle kunna hejda och till och med driva tillbaka den stadiga utvecklingen av Tysklands socialistiska stridskrafter, och det är en sammandrabbning i stor skala med militären, en åderlåtning som den i Paris 1871. I det långa loppet skulle även detta övervinnas. Att skjuta bort ett mångmiljonparti ur världen, därtill förslår inte alla magasinsgevär i både Europa och Amerika. Men den normala utvecklingen skulle bromsas, <makthopen (der Gewalthaufe) skulle kanske inte stå till förfogande i ett kritiskt ögonblick,> och den avgörande striden⁸ skulle försenas, förlängas och komma att kräva tunga offer.

Världshistoriens ironi ställer allting på huvudet. Vi, ”revolutionärerna”, ”omstörtarna”, vi är mycket framgångsrikare, när vi använder oss av lagliga medel, än när vi tillämpar olagliga metoder och omstörtningar. De samhällsbevarande partierna, som de kallar sig själva, går under på grund av det lagliga tillstånd, som de själva skapat. De utbrister förtvivlat med Odilon Barrot: *la légalité nous tue* (lagligheten blir vår död), medan vi socialister under detta lagliga tillstånd blir muskulösa och rödblommiga och ser ut som det eviga livet självt. Och om inte vi är så vansinniga, att vi gör dem till viljes och låter dem driva ut oss i gatustrider, så återstår för dem slutligen ingenting annat än att själva bryta sig loss ur denna för dem så ödesdigra laglighet.

Under tiden stiftar de nya lagar mot omstörtning. Och återigen har allting ställts på huvudet. Är det inte alla dessa fanatiska antiomstörtare av idag, som själva var gårdagens omstörtare? Var det vi, som framkallade inbördeskriget 1866? Var det vi, som fördrev kungen av Hannover, kurfursten av Hessen och hertigen av Nassau från deras fäderneärvda, legitima arvländer och annekterade dem? Och dessa omstörtare av det tyska förbundet och av tre härskarkronor av Guds nåde, de beklagar sig över omstörtning! *Quis tulerit Gracchos de seditione querentes?*⁹ Vem skulle kunna låta Bismarckdyrkarna skymfa omstörtningen?

Även om de driver igenom sina upprorslagar och skärper dem ytterligare och förvandlar hela straffrätten till en samling kautschukparagrafer, så åstadkommer de ändå inget annat än nya bevis på sin vanmakt. För att på allvar rycka socialdemokratin in på livet blir de tvungna att tillgripa helt andra åtgärder. Den socialdemokratiska omstörtningen, som för ögonblicket lever på¹⁰ att den respekterar lagen, kan de hata endast genom den samhällsbevarande omstörtningen, som inte kan åstadkommas, utan att man bryter mot lagen. Herr Rössler, den preussiske byråkraten, och herr von Boguslavski, den preussiske generalen, har visat dem den enda väg, på vilken man möjligen kan komma åt arbetarna, eftersom dessa nu inte ens vill låta

⁶ Originalen har här "Gewalthaufen" ("makthopen").

⁷ (2:a versionen:) härskande

⁸ 2:a versionen:) avgörandet

⁹ Vem kommer att tillåta Graccherna [bröderna Gracchus] att beklaga sig över ett uppror? (Juvenalis: "Satirer" II, 24).

¹⁰ (2:a versionen:) som just nu mår mycket väl av.

locka sig till gatustrider. Bryta författningen, införa diktatur, återvända till absolutismen, regis voluntas suprema lex!¹¹ Alltså, endast mod, mina herrar, här duger det inte att försöka dra sig ur spelet!

Men glöm inte, att det Tyska riket, liksom alla småstater och överhuvud alla moderna stater, är en *produkt av fördrag*, först mellan furstarna sinsemellan, sedan mellan furstarna och folket. Om den ena parten bryter fördraget, så är hela fördraget ogiltigt, och då är inte heller den andra parten bunden. <Som Bismarck 1866 demonstrerade för oss på ett så utomordentligt sätt. Om ni alltså bryter konstitutionen, så är socialdemokratien fri och kan gentemot er göra eller underlåta, vad den vill. Men vad som sedan kommer att hända, det har vi knappast lust att i dag skriva er på näsan.>

Det är nu nästan exakt 1.600 år, sedan likaledes ett farligt omstörtningparti hemsökte det romerska riket. Det underminerade religionen och alla statens grundvalar. Det förnekade öppet, att kejsarens vilja var högsta lag. Det var fosterlandslöst och internationellt och utbreddes sig över rikets alla provinser, från Gallien till Asien, och ut över rikets gränser. Det hade länge nödgats bedriva underjordisk agitation och arbetat i hemlighet. Nu kände det sig dock sedan en längre tid tillräckligt starkt för att kunna framträda öppet. Detta omstörtningparti, vars medlemmar var kända under namnet kristianer eller kristna, var också starkt representerat i hären. Det fanns hela legioner, som var kristna. När de kommenderades att tjänstgöra som hedersvakt vid den hedniska statskyrkans offerceremonier, drev omstörtningpartiets soldater sin fräckhet så långt, att de som protest fäste sitt partis särskilda symbol – korset – på sina hjälmar. Till och med de överordnades sedvanliga kaserntrakasserier var fruktlösa. Kejsar Diocletianus kunde inte längre lugnt åse, hur ordning, lydnad och disciplin undergrävdes i hans armé. Han ingrep energiskt, medan det ännu var tid. Han utfärdade en socialist-, förlåt, en kristenlag. Omstörtarnas sammankomster förbjöds. Deras samlingslokaler stängdes eller t.o.m. revs ner. De kristna symbolerna, korsen etc., blev förbjudna – alldeles som de röda näsdukarna i våra dagars Sachsen. De kristna förklarades olämpliga att bekläda statliga ämbeten; de fick inte ens bli underbefäl. Eftersom man på den tiden inte hade domare, som var så skickliga att ta ”hänsyn till person”, som herr von Köllers revoltförordning förutsätter, så förbjöd man helt enkelt de kristna att försvara sina rättigheter inför domstol. Men även denna undantagslag blev verkningslös. De kristna rev helt fräckt ner den från murarna, ja, de lär t.o.m. ha satt eld på kejsarens palats i Nikomedia under hans vistelse där. Då hämnades hans majestät genom den stora förföljelsen mot de kristna år 303 e.Kr. Det blev den sista i sitt slag. Och den fick till effekt, att armén sjutton år senare till övervägande delen bestod av kristna, och att nästkommande självhärskare över det romerska imperiet, Konstantin, av påven kallad ”den store”, proklamerade kristendomen som romersk statsreligion.

London den 6 mars 1895.

F. Engels

---

¹¹ Konungens vilja högsta lag!

Engels: Inledning till Pariskommunen av Marx

[utdrag]

Blickar vi idag efter tjugo års förlopp tillbaka på 1871 års pariskommuns verksamhet och historiska betydelse skall vi finna att man bör göra några kompletteringar till den i ”Inbördeskriget i Frankrike” givna framställningen.

Kommunens medlemmar var uppdelade i en majoritet, blanquisterna, som även hade haft övertaget i nationalgardets centralkommitté, och en minoritet, medlemmarna av den Internationella Arbetarassociationen, som till övervägande delen bestod av anhängare till Proudhons socialistiska skola. Blanquisterna var vid denna tid till sin stora massa socialister endast av revolutionär, proletär instinkt. Blott ett fåtal hade genom Vaillant, som kände den tyska vetenskapliga socialismen, kommit till större principiell klarhet. Det är sålunda begripligt att i ekonomiskt hänseende mycket underläts som kommunen enligt vår nutida åskådning borde ha gjort. Allra svårast att förstå är givetvis den heliga respekt, med vilken man vördnadsfullt gjorde halt framför portarna till Banque de la France. Det var också ett svårt politiskt fel. Banken i kommunens händer – det hade varit mer värt än tiotusentals gisslan. Det hade betytt påtryckning från den franska bourgeoisins sida på regeringen i Versailles till förmån för fred med kommunen. Vad som emellertid är ännu underbarare är det myckna riktiga som trots detta dock utträttades av den av blanquister och proudhonister sammansatta kommunen. Självfallet är proudhonisterna främst ansvariga för kommunens ekonomiska dekret, för deras berömvärda och tadelvärda sidor, liksom blanquisterna bär ansvaret för dess politiska handlingar och underlåtenhetssynder. Och i båda fallen ville historiens ironi – som så ofta när doktrinärer övertar styret – att både den ena och den andra riktningen gjorde motsatsen till det som deras skoldoktrin föreskrev dem.

Proudhon, småbondens och hantverksmästarens socialist, hyste ett positivt hat mot all sammanslutning. Han sade om sådant att det innehöll mer dåligt än gott, att det av naturen var ofruktbart, ja t.o.m. skadligt, emedan det utgjorde en boja på arbetarens frihet. Sådant var, menade han, bara en dogm, improduktiv och hindrande, som stod i strid med arbetarens frihet och arbetets ekonomi och att dess nackdelar skulle växa hastigare än dess fördelar. Mot sammanslutningen ställde han konkurrens, arbetsdelning, privategendom, ekonomiska krafter. Blott i undantagsfallen, som Proudhon kallar dem, inom storindustrin och de stora företagskorporationerna, som t.ex. vid järnvägarna, vore arbetarnas sammanslutning på sin plats. (Se *Idée de la Révolution*, 3. étude.)

Och 1871 hade storindustrin t.o.m. i Paris, konsthantverkets metropol, i så hög grad upphört att vara undantagsfall att kommunens ojämförligt viktigaste dekret gick ut på att skapa en industrins och t.o.m. manufakturers organisation, som inte endast skulle vila på sammanslutningen av arbetarna inom varje fabrik utan också på att förena alla dessa kooperativa organisationer till ett stort förbund, kort sagt en organisation som, vilket Marx mycket riktigt anmärker i ”Inbördeskriget”, slutligen måste resultera i kommunismen, alltså i den raka motsatsen till Proudhons lära. Och därför var också kommunen den proudhonska socialistiska skolans grav. Denna skola har nu försvunnit från de franska arbetarkretsarna; här härskar nu obestridd, hos possibilister inte i mindre grad än hos ”marxister” den marxiska teorin. Endast bland den ”radikala” bourgeoisin finns det ännu proudhonister.

Det gick inte heller bättre för blanquisterna. Uppfostrade som de var i konspirationens skola och sammanhållna med en därtill svarande sträng disciplin, utgick de från den åsikten att ett relativt litet antal beslutsamma och välorganiserade män vore i stånd att i ett givet gynnsamt ögonblick icke blott rycka till sig statsrodret utan därtill, genom utvecklingen av en stor hänsynslös energi, behålla det så länge att de skulle lyckas rycka med sig folkets massa i revolutionen och gruppera den omkring den lilla ledarskaran. Därtill hörde framför allt den

strängaste diktatoriska centralisation av all makt i den nya revolutionära regeringens hand. Och vad gjorde kommunen som till sitt flertal bestod just av dessa blanquister? I alla sina proklamationer till fransmännen i landsorten uppmanade de dessa att skapa en fri federation av alla franska kommuner med Paris, att skapa en nationell organisation som för första gången skulle skapas av nationen själv. Just den hittillsvarande centraliserade regeringens undertryckande maktorgan, armé, politisk polis, byråkrati, som Napoleon skapat 1798 och som sedan varje regering övertagit som ett välkommet redskap och utnyttjat mot sina motståndare, just denna makt skulle falla överallt så som den redan hade fallit i Paris.

Kommunen måste genast från första början erkänna att arbetarklassen, sedan den en gång kommit till makten, inte kunde regera i fortsättningen med det gamla statsmaskineriet, att denna arbetarklass, för att inte gå förlustig sin egen nyss erövrade maktställning, å ena sidan måste undanröja hela det gamla mot den själv utnyttjade förtryckarmaskineriet, men å andra sidan måste säkerställa sig mot sina egna förtroendemän och ämbetsmän genom att förklara dessa undantagslöst och vid vilken tidpunkt som helst avsättliga. Vari bestod den hittillsvarande statens karakteristiska egenart? Samhället hade för vården av sina gemensamma intressen ursprungligen skapat sig egna organ genom enkel arbetsdelning. Men dessa organ, vars topp statsmakten bildade, hade med tiden i sina egna särintressens tjänst förvandlat sig från samhällets tjänare till dess herrar. Detta kan man se likaväl i den demokratiska republiken som i den ärftliga monarkin. Ingenstans bildar "politikerna" en mer avskild och mäktigare del av nationen än just i Nordamerika. Här regeras vart och ett av de båda stora partierna, som makten omväxlande tillfaller, själva i sin tur av folk som har gjort politiken till en affär, folk som spekulerar på platser i statsförbundets eller de enskilda staternas lagstiftande församlingar eller som lever av att agitera för sitt parti och efter dess seger belönas med anställningar. Det är bekant hur amerikanerna sedan trettio år tillbaka försökt skaka av sig detta odrägliga ok och hur de trots allt sjunker allt djupare i detta korruptionens trask. Just i Amerika kan vi allra bäst se hur statsmakten gör sig självständig gentemot samhället, vars blotta verktyg den ursprungligen var bestämd att vara. Där existerar ingen dynasti, ingen adel, ingen stående här, utom några man för bevakning av indianerna, och ingen byråkrati med fast anställning och rätt till pension. Och ändå har vi där två stora rövarband av politiska spekulanter som omväxlande tar statsmakten i besittning och bedriver utsugning med de mest korrupta medel och till de mest korrupta ändamål – men nationen är vanmäktig mot dessa två stora karteller av politiker, vilka påstår sig stå i nationens tjänst men i verkligheten behärskar och plundrar den.

Emot denna i alla hittills bestående stater oundgängliga förvandling av staten och statsorganen från samhällets tjänare till samhällets herrar använde kommunen två ofelbara medel. För det första besatte den alla poster inom administration, rättskipning och undervisning genom val med allmän rösträtt för alla de därav berörda och detta med möjlighet för samma väljare att när som helst återkalla de valda. Och för det andra betalade den för alla platser, höga som låga, blott den lön som andra arbetare erhöll. Den högsta lön som den överhuvud betalade var 6.000 francs. Därmed hade man satt ett säkert lås för karriärism och lycksökeri, även om man bortser från de bundna mandat som de delegerade i representantförsamlingarna dessutom erhöll på köpet.

Denna sprängning av den hittillsvarande statsmakten och dess ersättande med en ny sant demokratisk sådan är utförligt skildrad i tredje avsnittet av denna bok. Men det var nödvändigt att här än en gång i korthet ingå på några drag hos densamma, emedan just i Tyskland kolartron på staten har fortplantat sig från filosofin till bourgeoisins allmänna medvetande och även till mången arbetare. Enligt den filosofiska föreställningen är staten "idéns förverkligande" eller det till filosofspråk översatta gudsriket på jorden, det område, inom vilket den eviga sanningen och rättvisan förverkligas eller skall förverkligas. Och därav följer så en vidskeplig vördnad för staten och allt som sammanhänger med staten, och denna vördnad

inställer sig så mycket lättare som man från barnsben har vant sig vid inbillningen att de för hela samhället gemensamma affärerna och intressena inte kunde skötas på annat sätt än de hittills skötts, nämligen genom staten och dess välbeställda myndigheter. Och man tror sig ha tagit ett alldeles vådligt djärvt steg när man frigjort sig från tron på den ärftliga monarkin och i stället svär på den demokratiska republiken. Men i verkligheten är staten ingenting annat än en maskin för att den ena klassen skall kunna förtrycka den andra och det inte mindre i den demokratiska republiken än i monarkin. Och i bästa fall är det ett ont som det i kampen om klassherraväldet segrande proletariatet får i arv och vars sämsta sidor det, lika litet som kommunen, kan låta bli att så snart som möjligt beskära, till dess att ett under nya fria samhällsförhållanden uppväxt släkte skall bli i stånd att kasta av sig hela den statliga bråten.

Den tyske kälkborgaren har ånyo råkat i en hälsosam skräck vid ordet: proletariatets diktatur. Nåväl, mina herrar, vill ni veta hur denna diktatur ser ut? Betrakta Pariskommunen. Den var proletariatets diktatur.

London på Pariskommunens tjugodag, den 18 mars 1891.

F. Engels

Marx: Pariskommunen

[utdrag]

Civilisationen och rättfärdigheten i bourgeoisins ordning framträder i sitt verkliga åskladdade ljus, så snart slaverna i denna ordning gör uppror mot sina herrar. Då framträder denna civilisation och rättfärdighet som ohöjld vildhet och laglös hämnd. Varje ny kris i klasskampen mellan dem som tillägnar sig rikedomerna och dem som framskapar den ställer detta faktum i allt grällare dager. Till och med bourgeoisins skändligheter i juni 1848 förbleknar inför de utsägliga nedrigheterna år 1871. Det självupppoffrande hjältemod, varmed folket i Paris – män, kvinnor och barn – fortsatte att strida hela åtta dagar efter versaillarnas intåg, återstrålar lika mycket storheten hos deras sak som soldateskens helvetiska dåd återstrålar den inneboende andan i den civilisation, vars lejda förkämpar och hämnare den är. En i sanning ärorik civilisation, vars livsfråga det är att bli kvitt likhögarna efter dem som mördades efter stridens slut!

För att finna ett motstycke till Thiers och hans blodhundars beteende måste vi gå tillbaka till Sullas och de båda romerska triumviratens tid. Samma kallblodiga masslaktande, samma nonchalans beträffande offrens ålder och kön vid mördandet, samma system för tortyr av fångarna, samma bannlysningar, men denna gång en hel klass, samma vilda jakt efter de dolda ledarna för att inte en enda skulle undkomma, samma angiveri mot politiska och privata fiender, samma ligkiltighet när man högg ned folk som inte hade något med striden att göra. Blott den enda skillnaden förefinns att romarna ännu inte hade några mitraljörer för att högvis expediera de utstötta och att de varken ”bar lagen i sina händer” eller ordet ”civilisation” på sina läppar.

Och se nu efter alla dessa skändligheter på den andra ännu äckligare sidan av bourgeoisins ordning, beskriven av dess egen press!

”Medan”, skriver pariskorrespondenten till en av de konservativa tidningarna i London, ”medan ännu enstaka skott ljuder i fjärran och de utan vård lämnade sårade avlider mellan gravstenarna på Père Lachaise, medan 6.000 skräckslagna insurgenter i förtvivlans dödskamp har gått vilse i katakombernas irrgångar och man ser hur olyckliga fortfarande drives genom gatorna för att nedskjutas massvis med mitraljöserna – är det upprörande att se kaféerna fulla av absintdrinkare, biljard- och dominospelare; att se hur kvinnlig lastbarhet gör sig bred på bulevarderna och höra hur det ljudliga ekot av frosseri och dryckenskap från de förnäma restaurangernas enskilda rum stör nattfriden.”

Herr Édouard Hervé skriver i Journal de Paris, en av kommunen förbjuden versaillesisk tidning:

”Det sätt på vilket Paris befolkning (!) igår ådagalade sin tillfredsställelse var faktiskt mer än frivol och vi fruktar att det med tiden skall bli ändå värre. Paris har nu ett festligt utseende som sannerligen inte är på sin plats och som man måste sätta ett stopp för, ifall vi inte önskar bli kallade 'förfallets parisare'.”

Och sedan citerar han ett ställe av Tacitus:

”Och dock, morgonen efter denna förskräckliga strid och ännu innan den var fullständigt utkämpad, började Rom, förnedrat och fördärvat, på nytt vältra sig i det vällustens trask, som fördärvade dess kropp och befläckade dess själ – alibi proelia et vulnera, alibi balneae popinaeque (här strider och sår, där bad och restauranger).”

Herr Hervé glömmer bara att den ”Paris befolkning” han talar om endast är befolkningen i Thiers Paris, francs-fileurerna, som i hopar återvänder från Versailles, Saint Denis, Rueil och Saint Germain, – i sanning ”förfallets Paris”.

I var och en av de blodiga triumferna över de självupppoffrande förkämparna för ett nytt och bättre samhälle överröstar denna skamliga civilisation, som grundats på arbetets förslavande, sina slaktoffers skrin genom ett förtalets härskri som ger eko över hela världen. Kommunens muntra och arbetande Paris förvandlas plötsligt under händerna på ”ordningens” blodhundar till ett pandemonium. Och vad bevisar denna ohyggliga förvandling för bourgeoisförståndet i alla länder? Ingenting annat än att kommunen hade sammansvurit sig mot civilisationen! Folket i Paris offrar sig entusiastiskt för kommunen. Antalet av kommunens döda överstiger antalet i vilken som helst tidigare drabbning. Vad bevisar det? Ingenting annat kanske än att kommunen inte var folkets egen regering utan en våldshandling av en handfull förbrytare! Kvinnorna i Paris offrar med glatt mod sina liv på barriaderna och exekutionsplatsen. Vad bevisar det? Ingenting annat än att kommunens demon har förvandlat dem till megäror och hekator! Kommunens moderation under två månaders obestritt herravälde finner sitt motstycke endast i hjältemodet i dess försvar. Vad bevisar det? Ingenting annat än att kommunen under två månader sorgfälligt dolde under moderationens och humanitetens mask blodtörsten i sina djävulska lustar för att släppa den lös i stunden för sin dödskamp!

Arbetarnas Paris har i sin heroiska självupppoffring dragit med sig byggnader och monument in i lågorna. När proletariats behärskare sliter proletärernas levande kroppar i stycken får de inte längre räkna med att väggarna i deras residens skall vara oantastade, när de åter drar in i dem. Versaillesregeringen skriker: ”Mordbrand!” och viskar detta nyckelord till sina hantlangare ända ut i den avlägsnaste by för att överallt anställa jakt på sina motståndare såsom varande misstänkta mordbrännare. Hela världens bourgeois ser med välbehag på masslakten *efter* kampens slut, men den är indignerad över skador på byggnader!

När regeringar ger sina örlogsflottor fribrev ”att döda, bränna och förstöra”, är det ett fribrev för mordbrand? När de brittiska trupperna i sitt övermod lät bränna Kapitolium i Washington och kejsarens av Kina sommarpalats, var det mordbrand? När Thiers bombarderade Paris under sex veckors tid under förevändningen att han blott ville antända sådana hus som det fanns folk i, var det mordbrand?

I krig är eld ett fullkomligt rättmätigt vapen. Byggnader som hålls besatta av fienden bombarderar man för att sätta dem i brand. Blir försvararna tvungna att lämna dem så sticker de dem i brand för att angriparna inte skall kunna sätta sig fast i dem. Att bli nedbrända har alltid varit det oundvikliga ödet för alla byggnader som varit belägna inom all världens regelrätta arméers frontområde. Men i de förslavades krig mot sina förtryckare, det enda rättmätiga kriget i historien, skall detta för allt i världen inte gälla. Kommunen har brukat elden, i ordets strängaste betydelse, som ett försvarsmedel. Den använde elden för att för

versaillestrupperna spärra de långa raka gator som Haussmann avsiktligt hade lagt öppna för artillerielden. Den använde elden för att täcka återtåget precis som versailarna använde granaterna för sitt framträngande, vilka förstörde minst lika många hus som kommunens eld. Det är ännu en tvistefråga, vilka byggnader som antändes av försvararna och vilka som angräparna antände. Och försvararna tog sin tillflykt till elden först när versaillestrupperna hade börjat med sina massmord på fångarna.

Dessutom hade kommunen långt i förväg officiellt kungjort att om den blir driven till det yttersta kommer den att begrava sig under Paris ruiner och av Paris göra ett andra Moskva, så som försvarsregeringen, givetvis blott som täckmantel för sitt förräderi, likaledes lovat göra. Just för detta ändamål hade Trochu anskaffat den erforderliga fotogenen. Kommunen visste att dess motståndare inte brydde sig det ringaste om folket i Paris men så mycket mer om sina egna byggnader i Paris. Och Thiers hade å sin sida förklarat att han komme att vara obeveklig i sin hämnd. Så snart han hade sin armé slagfärdig å ena sidan och preussarna å andra sidan spärrade utfarten utropade han: ”Jag kommer inte att ha förbarmande! Hämnaden kommer att bli fullständig, domsluten stränga.” Om parisarbetarnas gärningar var vandalism så var de det förtvivlade försvarets vandalism, inte triumfens vandalism, och inte den som de kristna gjorde sig skyldiga till mot den hedniska antikens verkligt oskattbara konstverk. Och till och med denna vandalism har av historieskrivaren rättfärdigats som ett oundvikligt och relativt obetydligt moment i jättekampen mellan ett nytt uppkommande och ett gammalt sönderfallande samhälle. Ännu mindre var det en Haussmanns vandalism, som sopade bort det historiska Paris för att bereda plats åt dagdrivarens Paris.

Men kommunens avrättning av de sextifyra gisslan med ärkebiskopen av Paris i spetsen! – Bourgeoisin och dess armé hade i juni 1848 återinfört en sed, som för längesen hade försvunnit ur krigföringen – arkebuseringen av värnlösa fångar. Denna brutala sed har sedan använts mer eller mindre för varje gång ett folkuppror kuvats i Europa eller Indien, varigenom det är bevisat att den var ett verkligt ”framsteg för civilisationen”! Å andra sidan hade preussarna i Frankrike återupplivat bruket att ta gisslan – oskyldiga människor som inför preussarna med sina liv fick plikta för andras handlingar. När Thiers som vi sett redan från början satte i kraft den mänskliga seden att skjuta fångna kommunarder, återstod för kommunen ingenting annat än att ta sin tillflykt till den preussiska seden att ta gisslan för att skydda dessa fångars liv. De som gisslan tagnas liv var förverkade många gånger om genom versailarnas fortsatta arkebusering av fångar. Hur kunde man längre skona dem efter det blodbad, som Mac Mahons pretorianer firade sin inmarsch i Paris med? Skulle också den sista motvikten mot bourgeoisregeringarnas vilda framfart – tagandet av gisslan – bli till rena åtlöjet? Biskop Darboys verkliga mördare är Thiers. Kommunen hade gång på gång erbjudit sig att utväxla ärkebiskopen och en hel hop präster mot enbart den av Thiers i fångenskap hållne Blanqui. Thiers vägrade hårdnackat. Han visste att han med Blanqui skulle gett kommunen ett huvud medan ärkebiskopen bäst skulle tjäna Thiers syften som – lik. Thiers efterapade härvid Cavaignac. Vilket indignationens skri upphov inte Cavaignac och hans ordningsmän i juni 1848, när de brännmärkte insurgenterna som ärkebiskop Affres mördare! Och ändå visste de mycket väl att ärkebiskopen hade skjutits av ordningssoldaterna. Jacquemet, ärkebiskopens domprost, hade omedelbart efter dådet överlämnat sitt i den riktningen gående vittnesmål till Cavaignac.

Hela denna smutskastningskör, som ordningspartiet under sina blodsorgier aldrig försummat att uppstamma mot sina blodsoffer, bevisar bara att dagens bourgeoisier anser sig som den rättmätige efterträdaren till den forne feodalherren, som ansåg varje vapen i sin egen hand vara berättigat gentemot plebejen, medan varje slags vapen i plebejens hand på förhand utgjorde en förbrytelse.

De härskande klassernas sammansvärjning för att störta revolutionen genom ett under den främmande erövrarens skydd genomfört inbördeskrig – en sammansvärjning vars spår vi följt

ända från september fram till de macmahonska pretorianernas inmarsch genom S:t Cloud-porten – kulminerade i Paris blodbad. Bismarck skådar förnöjt eftertänksamt på Paris ruiner, i vilka han kanske såg den ”första etappen” av den allmänna förstörelse av storstäderna, som han redan bad om på den tid han ännu satt som enkel lantman i den preussiska chambre introuvable av 1849. Han tittar tillfredsställd på liken efter Paris proletariat. För honom är detta inte blott revolutionens utplånande utan tillika Frankrikes utplånande, vilket land i verkligheten är halshugget och det av den franska regeringen till på köpet. Med den ytlighet, som är alla framgångsrika statsmän äger, ser han endast det yttre av denna oerhörda historiska tilldragelse. Var har man någonsin i historien sett ett skådespel med en segrare som kröner sin seger med att inte blott låna sig som gendarm utan också bli den besegrade regeringens lejde lönnmördare? Mellan Preussen och pariskommunen existerade intet krig. Tvärtom. Kommunen hade godkänt de preliminära fredsvillkoren och Preussen hade proklamerat sin neutralitet. Preussen var sålunda ingen krigförande part. Det handlade som en lönnmördare, en feg lönnmördare, emedan det inte drog över sig några faror som en lejd lönnmördare, emedan det på förhand gjorde betalningen av sina blodspengar på 500 miljoner beroende av Paris fall. Och så kom då slutligen i dagen den sanna karaktären hos det krig, som försynen hade anordnat för att det gudlösa och liderliga Frankrike skulle tuktas av det fromma och sedliga Tyskland! Och detta oerhörda brott mot folkrätten, till och med så som den uppfattas av den gamla världens jurister, har i stället för att rycka upp Europas ”civiliserade” regeringar till att förklara det folkrättsbrytande Preussen, som är blotta verktyget åt kabinettet i Petersburg, i folkbann – föranledes de nu blott att överväga huruvida inte det fåtal slaktoffer, som slank igenom den dubbla bevakningskedjan omkring Paris, också borde utlämnas till versaillesbödlarna!

Att den segrande och den besegrade armén efter den nyare tidens väldigaste krig sammansluter sig för att gemensamt slakta ned proletariatet – en så oerhörd tilldragelse bevisar, inte som Bismarck tror, det slutliga underkuvandet av det uppåtsträvande nya samhället utan det gamla bourgeoisamhällets fullständiga söndervittring. Det högsta heroiska uppsving som det gamla samhället ännu var i stånd att prestera, är nationalkriget och detta visar sig nu vara rena regeringssvindeln som numera inte har något annat ändamål än att uppskjuta klasskampen och som flyger undan så snart klasskampen blossar upp i inbördeskrig. Klassherraväldet är inte längre i stånd att dölja sig under den nationella uniformen. De nationella regeringarna är ense gentemot proletariatet.

Efter pingstdagen 1871 kan det inte mera existera någon fred eller vapenvila mellan Frankrikes arbetare och dem som tillägnar sig deras arbetsprodukter. En lejd soldateska må med sin järnnäve kanske för en tid hålla båda klasserna nere i gemensamt förtryck. Men kampen kommer ständigt på nytt att blossa upp i ständigt växande omfattning och det kan inte råda något tvivel om vem som blir den slutlige segraren – de fåtaliga expropriatorerna eller de arbetandes väldiga majoritet. Och de franska arbetarna bildar blott förtruppen för hela det moderna proletariatet.

Marx: Det indiska upproret

[Ur *Clarté* 3-2005, översättning *Rune Beckius*]

”Våldsdåden begångna av de revolterande är verkligen utsägligt ruskiga och motbjudande.” Nej, det handlar inte om det irakiska motståndet mot USA:s ockupation. Det är Marx som skriver om Indien 1857. Terror som kampmedel diskuteras i dag mer än någonsin. Den artikel vi här återger i nyöversättning bör inte glömmas i debatten. För inledning och noter svarar Rune Beckius.

När Marx skrev fanns det inte någon antiimperialistisk konsensus inom den europeiska vänstern. Föreställningen om en civilisatorisk uppgift förekom långt utanför den välmenande religiösa sfären, och det var säkert få som kunde föreställa sig en framtida avkolonisering. De tolv första sidorna i Joseph Conrads roman *Mörkrets Hjärta* t.ex. visar hur man kunde vrida och vända sig bland borgerligt intellektuella för lite mer än hundra år sedan. Det är också därför Marx artiklar om den framväxande kolonialismen är betydelsefulla. Han skriver inte utifrån någon färdig doktrin, utan från en journalistisk och analyserande position. Men resultatet blir klarsynt och fritt från samtidens ideologiska illusioner. Här läggs en av grundstenarna till vänsterns syn på imperialismen – även om det finns viktiga föregångare i kretsen av Diderots encyclopedister, t.ex. Abbe Raynal *Histoire des Deux Indes*. Det mesta i den här artikeln från *New York Daily Tribune*, den 16 september 1857, känner vi ju allt för väl igen från vår egen tid.

London, 4 september, 1857

Våldsdåden begångna av de revolterande sepoerna¹ i Indien är verkligen utsägligt motbjudande och ruskiga – såsom våldet möter en endast i uppror, krig mellan nationaliteter, raser och framför allt religioner. Med andra ord, sådant som det respektabla England själv brukade applådera när det förövades av vendéerna mot ”de blå”, av den spanska gerillan mot de otrogna fransmännen, av serberna gentemot sina tyska och ungerska grannar, av kroaterna mot de wienska rebellerna, av Cavaignacs mobilgarde eller Bonapartes decembrister mot det proletära Frankrikes söner och döttrar.² Hur avskyvärt sepoerna än har betett sig så är det ändå bara en koncentrerad reflex av Englands eget beteende i Indien; inte bara under själva grundläggandet av det östliga imperiet utan även under de gångna tio åren av etablerat välde. För att ge den rätta bilden av detta välde räcker det med att påpeka att tortyr utgjorde en institutionaliserad del i finanspolitiken.³ Det finns en sorts vedergällningsprincip i mänsklig-

¹ Sepoyer kallades de infödda soldaterna i Brittisk tjänst, vilka 1857 genomförde en blodig revolt mot briterna.

² Vendée: En mot revolutionen upprorisk provins. Böndernas krav i den franska revolutionen gick till en början mycket längre än vad de parlamentariska församlingarna – bestående av borgerligt besuttna revolutionärer – kunde smälta. Detta drev revolutionen som helhet åt vänster, men i några fall lyckades rojalisterna rekrytera de missnöjda bönderna åt kontrarevolutionen. ”De blå” var den revolutionära regeringens trupper. Spansk gerilla: Detta syftar på spanjorens motståndskrig mot Napoleons invasionsförsök 1808-14. Det var i detta krig som ordet gerilla myntades, och Francisco Goya fick inspiration till sin bildsvit *Desastres de la Guerra* (Krigets fasor). Mobilgardet: Bildades av den franska regeringen genom ett dekret av 25 februari 1848 och rekryterades ur trasproletariatet för att sedan sättas in mot det framprovocerade arbetarupproret i Paris i juni samma år. Decembristerna: Ett hemligt bonapartistiskt sällskap som organiserade repressionen mot republikanerna vid Louis Bonapartes statskupp, 2 december 1851, då han lät göra sig till kejsar Napoleon III.

³ Se även Marx-artikeln i *New-York Daily Tribune*, No. 5120, September 17, 1857; eller Marx/Engels, *On Colonialism*, Moscow 1959; *Investigation of Tortures in India*; s162-167. Denna artikel kommenterar en dåtida ”affär” och bygger på en officiell rapport inför underhuset, en s.k. Blue Book, 1856-57.

hetens historia, och det är den historiska vedergällningens regel att dess verktyg smides – ej av den förfördelade utan – av förövaren själv.

Det första slaget mot det franska kungadömet utdelades av adeln, inte av bönderna. Den indiska revolten började inte med de ”livegna arrendatorerna”,⁴ torterade, vanärade och skinnade som de var av briter, utan med de av dem klädda, födda, kelade och gödda sepoyerna. För att finna paralleller till sepoyernas skändligheter behöver vi inte – såsom vissa Londontidningar låtsas tro – söka oss tillbaka till medeltiden eller ens bortom Englands samtidshistoria. Det enda som behövs är att studera det första kinesiska kriget;⁵ en ren gårdagshändelse så att säga. Den engelska soldatesken begick vidrigheter för sitt höga nöjes skull, utan att dess lidelse helgats av religiös fanatism och uppförstorats av ett hat mot en övermäktig erövrarras, eller ens provocerats av en modig fiendes hårda motstånd. Våldtäkterna, spetsandet av barn och brännandet av byar var en rent godtycklig lek som dokumenterats – ej av mandarinerna, men väl av de brittiska officerarna själva.

Även vid nuvarande katastrof vore det ett oförlåtligt misstag att förutsätta att all grymhet förekommer på sepoyernas sida, medan den mänskliga godhetens mjölk flödar över på den engelska. De brittiska officerarnas brev doftar av illvilja. En officer skriver från Peshawar och beskriver avvärjandet av 10:e Frivilliga kavalleriet för att det vägrat lyda ordern att storma det 55:e Infödda infanteriet. Han formligen jublar över att det inte bara avvärjades, utan även berövades vapenrock och stövlar samt, efter att ha erhållit 12 rapp per man, marscherades till flodstranden för att embarkera på båtar och sändas nerför Indus, varvid brevskrivaren förtjust förväntar sig att varje man av kvinna född kan komma att drunkna i forsarna. En annan brevskrivare informerar oss om några peshawarbor som råkade utlösa ett nattligt alarm när de avfytrade smällare vid en bröllopfest (en nationell sedvänja); dessa personer blev nästa morgon bundna och ”fick så grundligt med prygel att de inte skulle komma att glömma det i första taget”. Det kom nyheter från Pindie att tre infödda ledare intrigerade. Sir John Lawrence svarade i ett meddelande vari han beordrade en spion till mötet. På spionens rapport skickade Sir John ett andra meddelande: ”Häng dem.” Hövdingarna hängdes. En ämbetsman från Allahabad skriver: ”Vi har makt över både liv och död och jag kan försäkra dig att vi inte visar någon skonsamhet.” En annan från samma ställe: ”Inte en dag passerar utan att vi hänger upp en tio, femton stycken av dem (icke-stridande).” En jublande officer skriver: ”Holmes hänger dem i tjugotal, som en sann hedersprick.” En annan, medan han alluderar på den summariska hängningen av ett stort antal infödda: ”Då började det roliga.” En tredje: ”Vi håller krigsrätt på hästryggen, och varje nigger vi träffar på blir antingen hängd eller skjuten.”⁶ Från Benares informeras vi att trettio zemindarer hängdes på blotta misstanken att de sympatiserade med sina landsmän, och hela byar brändes ned med samma motivering. En officer från Benares, vars brev tryckts i *The London Times* säger: ”De europeiska trupperna har blivit som djävlar gentemot de infödda.”

Sedan bör det inte glömmas att medan engelsmännens grymheter skildras som handlingar av militär beslutsamhet – enkelt och snabbt berättade utan att dröja vid de avskyvärda detaljerna – så överdrivs ytterligare de inföddas våldsdåd, chockerande nog i sig, fullt avsiktligt. Till exempel den ingående redovisning av övergreppen förövade i Delhi och Meerut som först dök upp i *The Times* och sedan valsat runt i Londonpressen, från vem kommer den? Från en feg kyrkoherde bosatt i Bangalore, Mysore, mer än hundrasextio mil fågelvägen, från händelserna i fråga. Faktiska rapporter från Delhi bevisar att en engelsk kyrkoherdes föreställningsvärld är fullt kapabel av avla större färd än t.o.m. den vilda fantasin hos en hinduisk myterist. Av-

⁴ I texten står ”Ryots”. De var inte livegna i formell juridisk mening.

⁵ Det s.k. opiumkriget, 1840-42, då England förde krig mot Kina för att fritt få avyttra sitt opium på den stora och lönsamma kinesiska marknaden.

⁶ Dessa rader ekar tydligt i Brechts *Kanonsång* ur *Tolvskillingsoperan*, där mördaren Mackie Kniven och polischefen Tiger Brown visar sig vara gamla lumparkompisar.

skurna näsor, bröst o.s.v., med andra ord alla de fasansfulla stymplingarna begångna av sepoynerna, är givetvis mycket mer motbjudande för den europeiska känslan än det glödande bombardemanget över bostadsområden i Kanton beordrade av en sekreterare i Manchester Peace Society, eller en fransk överstes halstrande av araber inspärrade i en grotta⁷, eller de brittiska soldater som blir flådda levande av den ”niosvansade katten” efter en summarisk krigsrätt⁸ eller någon annan av de filantropiska åtgärder som brukas i brittiska straffkolonier. Grymheten har, som allt annat, sitt mode, vilket växlar i tid och rum. Den mycket lärde Caesar berättar helt sakligt hur han beordrar att tusentals galliska krigare ska få sina högerhänder avhuggna. Napoleon skulle ha skämts över något sådant. Han föredrog att sända de regementen som misstänkts för republikanism till San Domingo för att dö i pest eller för de svartas hand.⁹

De beryktade stymplingar som begicks av sepoynerna påminner om det kristna bysantinska imperiets praxis, eller om föreskrifterna i kejsar Karl V:s strafflag, eller de engelska straffen för högförräderi såsom de fortfarande omvittnas av domaren Blackstone. För Hinduerna, vars religion gjort dem till virtuosa självpågare, måste denna tortyr förefalla ganska självklar när den tillämpas på en fiende till deras ras och tro; ännu mer så för engelsmännen som för bara några år sedan brukade göra sig en inkomst på Juggernaut festivalerna¹⁰, beskyddande och assisterande en grym religions blodiga riter.

De rasande vrålen från ”bloody old Times” – som Cobbett¹¹ brukade säga – liksom fyllde en roll i en Mozart-opera, vilken i den mest melodiska anspänning hänger sig åt idén att först hänga sin fiende, sedan halstra honom, sedan kvadrera honom, sedan spetsa honom och sedan flå honom levande – den sliter sin hämndpassion i trasor. Detta skulle framstå som allt annat än löjligt om inte komedins billiga tricks vore fullt synliga under tragedins patos. The London Times överarbetar sin roll, inte endast av panik. Den förser komedin med en figur som hittills missats: Hämnens Tartuffe. Vad den egentligen vill är att tjäna en hacka och att avvända uppmärksamheten från regeringen. Eftersom Delhi inte – likt Jerikos murar – fallit för blotta vindpusten, måste John Bull dränkas ända upp till öronen i ropen på hämnd så att han inte märker att det är regeringen som är ansvarig för det sattyg som kläckts fram, och de kolossala dimensioner som det tillåtits anta.

Först publicerat i *New-York Daily Tribune*: No. 5119, den 16 september, 1857. Översatt efter Marx/Engels: *On Colonialism*. Moscow 1959: s.152-155. Översättning, noter och kommentarer: Rune Beckius.

⁷ Denne ”fredlige” sekreterare var en liberal vid namn John Bowring som lät bombardera Kanton den 24 oktober 1856. The Peace Society: ett borgerligt pacifistiskt sällskap – grundat i London 1816 – för främjandet av den fria handeln. Uppenbarligen kom den fria handeln med tiden att väga tyngre än pacifismen. En fransk överste: Marshal Pélissier lät under upproret i Algeriet 1845 kväva ett tusental rebeller instängda i ett grottsystem med hjälp av eld och rök.

⁸ Egentligen ”under drum-head court-martial” vilket betecknar ett summariskt statuerande av exempel under fältmässiga förhållanden.

⁹ I den franska kolonin San Domingo, numer Haiti, rasade sedan 1792 historiens största slavuppror under ledning av en f.d. slav med en häpnadsväckande naturlig fallenhet för militärt ledarskap – Toussaint Louverture – utlöst i svallvågorna av franska revolutionen och med tiden ideologiskt inspirerad av dess idéer om de mänskliga rättigheterna.

¹⁰ Juggernaut: På sanskrit ”jagan-natha” – världsherren – ett av guden Vishnu/Krishna epitet. Begreppet förknippas i väst främst med den religiösa fest då en jättestor vagn i form av ett tempeltorn rullas fram och tillbaka utmed en processionsväg. Vid dessa tillfällen hände det att folk i religiös entusiasm kastade sig under hjulen och lät sig krossas (under 1:a världskriget döptes därför den första tanksen till Juggernaut).

¹¹ William Cobbett (1763-1835), publicist, förelöpare till chartisterna i kampen för rösträtt och arbetarnas dagskrav.